



RINDI

Nr 3 • 2000

# RINDI

## TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 20 • 2000 • Nr 3



Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening  
Redaktion: Gun Ingmannsson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby  
Bo Göran Johansson, Levide, Vall, 621 93 Visby  
Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar 100 kr/år för den som bor i Sverige, 140 kr/år för den som bor i utlandet) eller genom att prenumerera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Föreningens postgiro är 68 36 66-2. (OBS! Betalning med check accepteras ej!)

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby.

## Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera exkursioner och sammankomster.

### Styrelse

|          |                                                     |                   |
|----------|-----------------------------------------------------|-------------------|
| Ordf.    | Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby  | tel 0498-21 45 59 |
| V. ordf. | Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde         | tel 0498-27 42 66 |
| Sekr.    | Gun Ingmannsson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby      | tel 0498-27 13 43 |
| Kassör   | Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby   | tel 0498-21 61 92 |
| Övriga   | Stig Högström, Neptungatan 21, 621 41 Visby         | tel 0498-21 40 63 |
|          | Bo Göran Johansson, Levide, Vall, 621 93 Visby      | tel 0498-26 62 04 |
|          | Barbro Pettersson, Sigdes, Burs, 620 13 Stånga      | tel 0498-48 30 04 |
|          | Kerstin Gahne, Bertels 129, Stenkumla, 621 95 Visby | tel 0498-26 21 44 |

---

Omslagsbilden: Alvarstånds, *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*. Foto: Jörgen Petersson.

# Mykologiveckan år 2000

ELSA BOHUS JENSEN

Sveriges Mykologiska Förening avhöll sin Mykologivecka och årsmöte 18 – 24 september i år. Gotlands Botaniska Förening var värd och Hjalmar Croneborg och Elsa Bohus Jensen stod för de praktiska arrangemangen. De drygt 50 deltagarna bodde på vandrarhemmet och Ungdomsgården Snäckan på Varvsholm, där husmor Ruth Björkqvist serverade oss alla härlig mat i aldrig sinande mängd.

Varje deltagare fick sig tilldelat ett karthäfte med förslag på 88 förhoppningsvis lämpliga svamplokaler, spridda över hela Gotland, och kunde efter eget val fara ut i grupp på exkursion varje morgon i bil. Eftermiddagarna ägnades åt svampbestämning, med eller utan mikroskop. Godkända kollektor placerades därefter i utställningsrummet. Varje kväll samlades vi där och någon av de båda ledarna, Christian Lange från Danmark eller Tor Erik Brandrud från Norge, kommenterade dagens intressantaste fynd.

Första kvällen hade vi allmänna instruktioner och genomgång av morgondagens lokaler. Därefter blev det bildvisning av speciella gotlandsarter, bland dem rodnande klubbsvamp, *Clavariadelphus helveticus*, och doftmusseron, *Tricholoma dulciolens*, som är släkt med goliatmusseronen, *Tricholoma nauseosum*. Också några färska exemplar av svartgrön spindling, *Cortinarius atrovirens*, flockskivling, *Floccularia straminea* och rotmurkla, *Rhizina undulata*, visades fram. Övriga kvällar var det föredrag. Christian talade dels om champinjonsläktet *Agaricus*, dels om fjällskivlingar tillhörande släktena *Macrolepiota*, *Lepiota* och *Cystolepiota* och illustrerade med fina färgbilder. Tor Erik visade med hjälp av utbredningskartor över sin specialitet spindelskivlingar, hur Gotland tack vare sitt geografiska läge, sitt relativt milda klimat och sin kalkrika miljö hyser såväl nordliga svamparter som mellan- och sydeuropeiska arter. En annan kväll fick vi höra Erik Danell berätta om kantareller, deras näringsinnehåll och möjligheter att odla dem. Den har visat sig vara en nyttig svamp på grund av sitt höga innehåll av D-vitamin. Efter Erik framträdde Christina Wedén, som talade om det gotländska odlingsprojektet för bourgognetryffel – tidigare kallad sommartryffel, *Tuber aestivum*. Denna art växer spontant på Gotland men är svår att finna om man inte har en dresserad hund till hjälp. Christina hade med en burk med tryfflar som fick cirkulera bland åhörarna och övertyga dem om väldoftens hos denna delikatess.



Doftmusseron, *Tricholoma dulciolens*. Foto: Elsa Bohus Jensen, 4 nov. 1998.

Lilla Karlsö besöktes av en grupp deltagare, som guidades av Annacatrin Hjernquist. Trots torkan hittades några trädsvampar: stubbdyna, *Ustulina deusta*, och lund-bläcksvamp, *Coprinus alopecia*. Vi fick utpekat fyndplatserna för sålljordstjärna, *Myriostoma coliforme*, och hårig jordstjärna, *Trichaster melanocephala*, båda mycket sällsynta arter. Uppe på platån fann vi till slut dvärgjordstjärna, *Geastrum schmidelii*. Under rundvandringen höll sig fåren på behörigt avstånd. När båten hämtade oss för hemfärd trippade de fram och ställde sig i en lång rad på klintkanten.

Tillgången på svamp var långt ifrån riklig, något som deltagarna kunnat märka även hemma på fastlandet. Trots de rikliga regnen i juli och enstaka skurar i augusti avstannade svampproduktionen långsamt men säkert under den nederbördsfria september. Bästa lokalerna låg i barrskog på sandig mark medan det i lövängarna var så gott som tomt. Men ändå gjordes en hel del intressanta fynd, bland annat två spindelskivlingar, *Cortinarius xanthophyllus*, och *C. delaportei* med närmsta hemort i Frankrike. Båda arterna är nya för Norden. Tallvaxing, *Hygrophorus latitabundus*, funnen 1998, upptäcktes på en ny lokal, likaså sienamusseronen, *Tricholoma joachimii*, som varit känd sedan 1989. Också dessa arter finns i Norden endast på Gotland.

En svampgrupp som klarat torkan väl var taggsvampar. De fyllde ensamma ett helt bord i demonstrationsrummet och nästan alla från Gotland kända arter fanns med. Den

lilaköttiga taggsvampen, *Sarcodon fuligineo-violaceus*, sannolikt den sällsyntaste, hittades på en ny växtplats i Väskinde. Den vackraste var den blå taggsvampen, som förekom gyttrad i stora sjöar.

De mest oväntade fynden var nog underjordiska och brandfläcksarter som *Christian* och andra lyckades gräva fram, tillhörande släktena *Hymenogaster*, *Ascobolus* och *Pulvinula*. De såg bara ut som små mörka gryn men varje art hade sin specifika aromatiska doft. Även olika arter av "skinn" som bildar mer eller mindre knottriga överdrag blev bestämda – de kräver särskild kännedom och tålamod.

Bland deltagarna fanns även Jan Nilsson från Tanum, som med hjälp av medförd utrustning gjorde scanningbilder av svampar – ett fint tillskott till det bildarkiv som SMF håller på att bygga upp.

En del svampintresserade kom på kortare besök, som exempelvis Håkan Lindström och Hans Marklund båda tillhörande gruppen Flora Photographica, samt Anita och Leif Stridvall, som inventerat stora områden i sydvästra Sverige. Andra besökare kom till den utställning som hölls i mitten av veckan.

Vissa svamparter innehåller färgämnen som man kan använda för textilfärgning. Siw Muskos från Matfors visade sådana garner. Hon hade också själv en långkofta som fluorescerade vid bestrålning med ultraviolett ljus – en fantastisk syn!

Sista kvällen hölls årsmöte. Den sittande ordföranden, Mats Elfström, hade undanbett sig omval. Till ny ordförande valdes Kerstin Bergelin. Mats Elfström stannar kvar som redaktör för föreningstidskriften Jordstjärnan.

Vädret var under veckan soligt och lugnt, så också på uppbrotsdagen då många for in till Visby och där hann med en runda bland sevärdheterna före båtarnas avgång.

Elsa Bohus Jensen  
Irisdalsgatan 14  
621 42 Visby

# Några gotländska svamplokaler, I

HJALMAR CRONEBORG

## Mangsarveänget i Ekeby

I Ekeby socken har ängarna odlats upp till åker på de mestadels bördiga jordarna. Söder om kyrkan finns ändå en del gamla fodermarker kvar. Den mest kända är Mangsarveänget. När man kommer in i ängten, i sydvästra hörnet, möts man av en ganska tät och lummig del, i en svagt kuperad slänt. Längre in, i östra delen planar marken ut och större slätter öppnar sig. I Mangsarveänget finner man flera ädellövträd: ek, ask, lundalm, lönn och fågelbär, men också björk, oxel, vildapel, *Quercus robur*, *Fraxinus excelsior*, *Ulmus minor*, *Acer platanoides*, *Prunus avium*, *Betula* sp., *Sorbus intermedia* och *Malus sylvestris*. Några tallar, *Pinus sylvestris*, står här och var. I fuktiga svackor växer en del vide, *Salix* sp., i övrigt dominerar hassel, *Corylus avellana*.

Ute i gläntorna är kärlväxtfloran rik på hävdgynnade arter, såsom darrgräs, brudbröd, svinrot, ormtunga, jungfrulin, slätterfibbla och tidigblommande höskallra, *Briza media*, *Filipendula vulgaris*, *Szorzonera humilis*, *Ophioglossum vulgatum*, *Polygala vulgaris*, *Hypochaeris maculata* och *Rhinanthus serotinus* ssp. *vernalis*. Från 1970-talet finns uppgifter om mer krävande arter som klasefibbla, korskovall och nålstarr, *Crepis praemorsa*, *Melampyrum cristatum* och *Carex dioica*. I skuggigare partier dominerar älgört, skogsnäva, humleblomster, skogsstarr, sårläka och orkidén tvåblad, *Filipendula ulmaria*, *Geranium sylvaticum*, *Geum urbanum*, *Carex sylvatica*, *Sanicula europaea* och *Listera ovata*. Andra orkidéer i ängten är Sankt Persnycklar, krutbrännare, vit skogslilja, och brudsporre, *Orchis mascula*, *O. ustulata*, *Cephalanthera longifolia* och *Gymnadenia conopsea*.

Husgrunder och stensträngar i södra delen av Mangsarveänget vittnar om människans närvaro sedan åtminstone järnålder. Kartan som upprättades vid sekelskiftet år 1700 redovisar området som äng. Dessa två saker stöder tanken att här har bedrivits slätter sedan mycket länge. Flygfotografiet i ekonomiska kartan från 1930-talet visar ändå på ett relativt slutet tillstånd, med gott om träd. Än idag brukas marken som äng.

Mangsarveänget är en känd svamplokal. Den svampintresserade besökaren som tagit sig till Gotland kommer gärna hit.

Med ädellövträden lever mykorrhizasvampar som bleksopp, *Boletus impolitus*, fläckig saffransspindling, *Cortinarius alcalinophilus* och saffransspindling *C. olearioides*. De är värmekrävande, kalkgynnade arter med huvudsakligen sydlig utbredning. Saffransspindlingen till exempel lever i Danmark och Mellaneuropa med bok. Bleksoppen är vanligare i södra och mellersta Europa, ända ned i Nordafrika. Ett liknande exempel är ungersk hjorttryffel, *Elaphomyces virgatosporus*, funnen i Sverige just i Mangsarveänget, med hassel. Även naveltryffel *Elasmomyces krjukowensis*, lever här, sannolikt även den med hassel. Ändå är de inte alls nära släkt: ungersk hjorttryffel är en sporsäcksvamp (ascomycet), medan naveltryffeln är en basidsvamp. Dessa två helt



Grönfläckig vinrisk, *Lactarius semisanguifluus*. Foto: Elsa Bohus Jensen 1996.

skilda sätt att bilda sporer ligger till grund för uppdelningen av våra storsvampar i huvudgrupper. Några mykorrhizabildande svampar som är mer allmänt förekommande i gotländska ängar är gulnande blodkremla, *Russula luteotacta*, blek rökriska, *Lactarius azonites*, och gaffelriska, *Lactarius acerrimus*. I Mangsarveänget har man även funnit en mer ovanlig riska, grönfläckig blodrisk, *Lactarius semisanguifluus*. Den lever med tall, och är således beroende av att de gamla tallar, "ängsbonsar", som finns i ängset får stå kvar. Grönfläckig blodrisk är i Sverige hittills endast funnen på Gotland. Även den giftigt illgula svavelmusseronen, *Tricholoma sulphureum*, som lever med ek och hassel, är tydligt knuten till kalkrika områden. En lite udda mykorrhizasvamp, även den knuten till kalk, är stor klubbsvamp, *Clavariadelphus pistillaris*. Här i Mangsarveänget lever den sannolikt med ek.

En örtrik grässvål med gott om hävdgynnade kärlväxtarter brukar vara rätta stället att leta efter ängsvaxingar, släktet *Hygrocybe*. Här finns mycket riktigt flera vanliga arter, såsom toppvaxing, *H. conica*, papegojvaxing, *H. psittacina*, vit vaxing, *H. virginea*, men även lite mer krävande arter som ängsvaxing, *H. pratensis*, musseronvaxing, *H. fornicata*, och luktvaxing, *H. quieti*. En annan liten "ängs- och hagmarkssvamp", som lever av att bryta ned förna, är snövit fingersvamp, *Ramariopsis kunzei*.

På de gamla knotiga ädellövträden lever en del intressanta vednedbrytare. Många tickor är aggressiva, och bryter ned veden förhållandevis snabbt. Ett bra exempel är

klibbtickan, *Fomitopsis pinicola*. Andra tycks kunna leva mycket länge på sitt värdräd utan att döda det. Just i gamla fodermarker lever några sådana arter, som till exempel den omisskännligt köttliknande oxtungsvampen, *Fistulina hepatica*. Oxtungsvamp tycks vara hänvisad till att leva enbart på ek. Men det kan också vara tvärtom: skumticka, *Spongipellis spumeus*, ger sig på nästan vilka lövträd som helst, och förekommer också runtom på jorden, i tempererad zon. En annan art med världsvid utbredning, men mera sydlig, är pälstickan, *Inonotus hispidus*. Den finns på Öland och Gotland, men annars ganska sällsynt i norra Europa. Ytterligare en värmekrävande, kalkbunden vednedbrytare är brunluddig roting, *Xerula pudens*.

### Rödlistade arter:

|                      |                                  |    |
|----------------------|----------------------------------|----|
| bleksopp             | <i>Boletus impolitus</i>         | VU |
| saffransspindling    | <i>Cortinarius olearioides</i>   | NT |
| ungersk hjorttryffel | <i>Elaphomyces virgatosporus</i> | CR |
| naveltryffel         | <i>Elasmomyces krjukowensis</i>  | VU |
| oxtungsvamp          | <i>Fistulina hepatica</i>        | NT |
| luktvaxing           | <i>Hygrocybe quieta</i>          | NT |
| pälsticka            | <i>Inonotus hispidus</i>         | NT |
| gaffelriska          | <i>Lactarius acerrimus</i>       | NT |
| skumticka            | <i>Spongipellis spumeus</i>      | NT |
| brunluddig roting    | <i>Xerula pudens</i>             | VU |

Hotkategoribeteckningar: CR = akut hotad, VU = sårbar, NT = missgynnad.

## Sandarve kulle i Fardhem

Sandarve kulle är en inlandsklint, ett litet berg av hårdare revkalksten som höjer sig över omgivningarna. Uppe på berget växer en gles tallskog på de svagt kuperade hållmarkerna. Här har man funnit ett par sällsynta kärlväxter: hylsnejlika, *Petrorhagia prolifera*, och svartoxbär, *Cotoneaster niger*. Inlandsisen har rundat av formerna, en mer framträdande klintkant finner man egentligen bara på den västra sidan. Omkring kullen breder gamla fodermarker ut sig. Störst är Storänget på östra sidan, men även söderut finner man ängsmark. Omväxlande med öppnare slätter står täta dungar av ädellövträd som ek, ask, lundalm, lönn och fågelbär, tillsammans med björk, oxel och vildapel, *Quercus robur*, *Fraxinus excelsior*, *Ulmus minor*, *Acer platanoides* och *Prunus avium* samt *Betula* sp., *Sorbus intermedia* och *Malus sylvestris*. Hassel, *Corylus avellana*, förekommer rikligt, men även skogskornell och slån, *Cornus sanguinea* och *Prunus spinosa*. I skuggigare delar finner man lundväxter som myskmadra, underviol, strävlost, lundelm och lundslok, *Galium odoratum*, *Viola mirabilis*, *Bromopsis benekenii*, *Elymus caninus* och *Melica uniflora*.

Markerna kring Sandarve kulle har brukats av människan sedan mycket länge. Just i



Slöjroksvamp, *Lycoperdon mammiforme*. Foto: Elsa Bohus Jensen 26 september 1997.

höjdlägen nära våtmarker valde man tidigt att bosätta sig. Här finns också husgrunder från järnåldern, tillsammans med gamla hägnadsrester, som ger sig till känna som strängar av sten genom markerna.

Den så kallade skattdägningskartan från början av 1700-talet anger att Storänget hävdades med slätter vid den tiden. I den gamla ekonomiska kartan, från 1930-talet, finns ett flygfotografi som visar att marken ännu en bra bit in på förra seklet var förhållandevis öppen. Däremot var lövmarkerna söder om berget, som år 1700 karterades som betesmark, mer slutna på 1930-talskartan.

Man tänker sig att en gammal gotländsk ängsmark som Storänget har utnyttjats till fodertäkt under årtusenden. Betraktat över en så lång tidsperiod får man föreställa sig att markanvändning och utseende har växlat ganska mycket. Ändå är det inte osannolikt att markerna varit lövträdsbärande, om än i olika omfattning, nästan hela tiden. En så lång kontinuerlig historia av ek, ask och hassel innebär att här finns livsrum för arter som trängts undan från andra marker och blivit väldigt ovanliga idag.

Under början av 1980-talet genomfördes avverkningar, röjningar och stängslingar genom Skogsvårdsstyrelsens försorg. Man ville se till att området inte skulle sluta sig till lövskog, utan bibehålla sin omväxlande ängskaraktär, även om det nu är länge sedan det bedrevs slätter här. Idag nyttjas marken till bete. Vid behov utförs vissa röjningar.

Sandarve kulle är inte särskilt väl undersökt vad gäller svampar. Under Mykologi-veckan gjordes dock en del intressanta fynd.

I anslutning till en plats som denna, där berggrunden går i dagen, är naturligtvis kalkpåverkan stark. Man finner också en del gräsmarksarter som är starkt knutna till kalkpåverkade marker. Ett exempel är musseronvaxing, *Hygrocybe fornicata*, en av ängsvaxingarna. En art som står ängsvaxingarna nära är stinklerskivlingen, *Camarophyllopsis foetens*. Båda dessa betraktas i dagens landskap som indikatorarter, det vill säga att deras närvaro kan tas som ett tecken på att området hyser höga naturvärden. De lever på att bryta ned förna i grässvålen. En annan art med samma levnadssätt är slöjrörksvampen, *Lycoperdon mammiforme*. Slöjrörksvampen är krävande: den vill ha kalk, den vill ha värme, den tycks inte kunna leva i andra miljöer än ädellövträdbevuxna marker. Så är den också utrotningshotad idag.

I mer nära samspel med ädellövträden lever en del mykorrhizasvampar. En ganska vanlig vaxing med detta levnadssätt är den slemmiga vita björkvaxingen, *Hygrophorus hedrychii*.

Ett par mera uppseendeväckande fynd gjordes under Mykologiveckan. Hyacintvaxing, *Hygrophorus hyacinthinus*, med sin omisskänliga doft av hyacint, är en art knuten till barrträd. Den är känd från Medelpad och Jämtland, men har inte tidigare rapporterats från södra Sverige. Inte heller lövtryffel, *Octavianina asterosperma* har man känt från Gotland, endast från en handfull platser i Mälardalen och på Öland. Hos oss förefaller lövtryffeln leva på nordgränsen av sitt utbredningsområde, den är mera vanlig i Tyskland och södra England. Den är inte alls släkt med "vanliga" tryfflar, men bildar ändå, i likhet med de flesta andra, sina svamprotter med ek och hassel.

En annan tydligt kalkgynnad svamp är vit hattmurkla, *Helvella crispa*. Likt andra murklor går den till i störda markplättar, som till exempel brandfläckar.

Vednedbrytarna är en mycket viktig grupp. Inga andra organismer har förmågan att bryta ned de komplicerade vedämnena till enklare substanser, smältbara för andra. Några vanliga exempel är björkticka, blötskinn och svaivelgul slöjkskivling, *Piptoporus betulinus*, *Radulomyces confluens* och *Hypholoma fasciculare*.

### Rödlistade arter:

|                  |                                 |    |
|------------------|---------------------------------|----|
| Stinklerskivling | <i>Camarophyllopsis foetens</i> | NT |
| Hyacintvaxing    | <i>Hygrophorus hyacinthinus</i> | EN |
| Slöjrörksvamp    | <i>Lycoperdon mammiforme</i>    | VU |
| Lövtryffel       | <i>Octavianina asterosperma</i> | VU |

Hotkategoribeteckningar: EN = starkt hotad, VU = sårbar, NT = missgynnad.

Hjalmar Croneborg  
Massarve Gammelgarn  
620 16 Ljugarn

# Några gotländska svamplokaler, II

ELSA BOHUS JENSEN

## Allekvia äng i Endre

Allekvia äng ligger 13 km öster om Visby. Det är ett lummigt och vackert område ungefär 6 hektar stort, där ek, lundalm och ask, *Quercus robur*, *Ulmus minor* och *Fraxinus excelsior*, dominerar men även björk, *Betula* sp., ingår. Där är gott om hasselbuskar, *Corylus avellana*, och snår av slån, hagtorn, vildapel och vildkornell, *Prunus spinosa*, *Crataegus* sp., *Malus sylvestris* och *Cornus sanguinea*. Mitt i ängten ligger ett litet kärr. Marken består av märellera. Intill ängten ligger en betesmark för hästar. Om våren blommar i ängten mängder av blåsippor, vitsippor och svalört följt av gullvivor och violer, *Anemone hepatica*, *A. nemorosa*, *Ranunculus ficaria*, *Primula veris* och *Viola* sp. Senare kommer örter som höskallra, ängskovall, midsommarblomster, *Rhinanthus serotinus*, *Melampyrum pratense*, *Geranium sylvaticum*, och i fuktiga partier ramslök, *Allium ursinum*. Av orkidéer ses bara enstaka Sankt Persnycklar, *Orchis mascula*.

Svamparna växer vanligen i skogsbryn och in i buskagen, mera sällan på de öppna ytorna. En svampart som visar sig redan i maj gynnsamma år är den lilla hättmurklan. I juni kan man se den grå kamskivlingen. Ofta förhindrar sommartorkan i juli vidare svamptillväxt, men i augusti kan den komma igång igen efter åskregn. Det är gott om kremlearter och de hör till de tidigaste: den gulnande blodkremlan med sin tomteröda hatt, och den snarlika persikokremlan samt den gulröda kremlan. Detta år uppenbarade sig också etterkremla, milt gröngul med gula lameller och efterhand skarp smak. Under ek finns ofta den vitfotade läderkremlan med sin mörkt rödvioletta hatt och även grupper av stinkkremla. Med års mellanrum kan man ha tur att finna rutkremla, som har svagt blågrön hatt med sprucken hatthud. Av riskorna är nog den rödbruna rävriskan vanligast liksom den gråbruna hasselriskan, mer sällan syns den bleka rökriskan. Den lilla borstriskan fanns tidigare men är nu troligen försvunnen. Vanlig liksom i andra ängen är gaffelriskan, som har zonerad, blekt orange hatt. Vissa soppar kommer tidigt, som finluden stensopp – nära besläktad med Karl Johansvamp och lika välsmakande – och bleksopp, en stor och kraftig art med beige hatthud och klargula rör. Under ek växer den lilla rutsoppen som har sprucken hatthud och under hassel kommer hasselsopp. Den största svampen är jättekamskivling, ståtligast bland flugsvampar, med dystert grå prickar på den gråbruna hatten. Den finns i den nordliga delen ofta tillsammans med den rodnande flugsvampen. Under hassel kan man ha tur att finna den bleka kantarellen, som är lika god matsvamp som sin barrskogssläkting. Ängens mest riskabla art är nog bolmörtskivlingen som ser läcker ut men har kraftig giftverkan. Av andra rödsporiga skivlingar kan nämnas tvålrödling och mjölskivling. Till de rödlistade arterna hör rodnande musseron, som kommer troget varje år, och mjölmusseron, som bara



Jättekamskivling, *Amanita ceciliae*. Foto: Elsa Bohus Jensen 1994.

visat sig ytterligt sällan. I skuggiga gläntor lyser under fuktiga år fager och scharlakansvaxskivling, luktavxskivling och papegojvaxskivling, den sistnämnda särskilt lätt att bestämma då den skiftar i grönt och gult.

Bland fingersvampar kan nämnas maskfingersvamp, som bildar vita tuvor med bruna spetsar. I buskagen under hassel och vid brandfläckarna finns ofta skålsvampar tillhörande släktet *Peziza*. På marken kan det ibland se ut som om någon spillt ut stearin – det är talgsvampen som också kan klättra på grässtrån och murken ved. Andra vita markfläckar åstadkommer ringskinn som innesluter små grenar och andra förnarester. Den ståtligaste stubbssvampen är fjällticka som varje år växer med sina stora solfjädershattar runt en ekstubbe i västra delen. På Gotland är detta en vanlig art som ofta kommer tidigt på säsongen. Under Mykologiveckan blev ringmussling funnen på lundalm. Den svartvita stubbhornsvampen brukar komma pålitligt, medan däremot den brunludiga rotingen bara kommer under varma år. Spindelskivlingar brukar det vara ont om.

### Arter rapporterade under Mykologiveckan 2000

|                        |                                    |    |
|------------------------|------------------------------------|----|
| Jättekamskivling       | <i>Amanita ceciliae</i>            | NT |
| Rodnande flugsvamp     | <i>Amanita rubescens</i>           |    |
| Grå kamskivling        | <i>Amanita vaginata</i>            |    |
| Rutsopp                | <i>Boletus chrysenteron</i>        |    |
| Bleksopp               | <i>Boletus impolitus</i>           | VU |
| Finluden stensopp      | <i>Boletus reticulatus</i>         |    |
| Blek kantarell         | <i>Cantharellus pallens</i>        |    |
| Maskfingersvamp        | <i>Clavaria vermicularis</i>       |    |
| Mjölskivling           | <i>Clitopilus prunulus</i>         |    |
| Tvålrödling            | <i>Entoloma rhodopolium</i>        |    |
| Bolmörtsskivling       | <i>Entoloma sinuatum</i>           |    |
| Fager vaxskivling      | <i>Hygrocybe aurantiosplendens</i> | VU |
| Scharlakansvaxskivling | <i>Hygrocybe punicea</i>           |    |
| Papegojvaxskivling     | <i>Hygrocybe psittacina</i>        |    |
| Luktavxskivling        | <i>Hygrocybe quieta</i>            |    |
| Gaffelriska            | <i>Lactarius acerrimus</i>         |    |
| Blek rökriska          | <i>Lactarius azonites</i>          |    |
| Rävriska               | <i>Lactarius fulvissimus</i>       |    |
| Borstriska             | <i>Lactarius mairei</i>            |    |
| Hasselriska            | <i>Lactarius pyrogalus</i>         |    |
| Hasselsopp             | <i>Leccinum pseudoscabrum</i>      |    |
| Hättmurkla             | <i>Morchella semilibera</i>        | VU |
| Ringmussling           | <i>Pleurotus dryinus</i>           |    |
| Fjällticka             | <i>Polyporus squamosus</i>         |    |
| Vitfotad läderkremla   | <i>Russula alutacea</i>            |    |
| Stinkkremla            | <i>Russula foetens</i>             |    |
| Gulnande blodkremla    | <i>Russula luteotacta</i>          | NT |
| Persikekremla          | <i>Russula persicina</i>           |    |
| Gulröd kremla          | <i>Russula velenovskyi</i>         |    |
| Etterkremla            | <i>Russula urens</i>               |    |
| Rutkremla              | <i>Russula virescens</i>           |    |
| Talgsvamp              | <i>Sebacina incrustans</i>         |    |

|                   |                               |    |
|-------------------|-------------------------------|----|
| Ringskinn         | <i>Trechispora fastidiosa</i> |    |
| Rodnande musseron | <i>Tricholoma orirubens</i>   | VU |
| Mjölmusseron      | <i>Tricholoma ustaloides</i>  | NT |
| Brunluddig roting | <i>Xerula pudens</i>          | VU |
| Stubborn          | <i>Xylaria hypoxylon</i>      |    |

Hotkategoribeteckningar: VU = sårbar, NT = missgynnad.

## Ulla Hau på Fårö

Östra Fårö utgörs av ett flygsandsfält, där berggrunden sällan går i dagen. Inom ett område är sandlagren särskilt mäktiga – det är i Ulla Hau, som är en flygsandsdyn, den största i sitt slag i Sverige och belägen på Avanäset mellan Ekeviken och Sudersand. Den bildades sannolikt mot slutet av 1700-talet, tillväxte och förkvävde alltmer av skogen. Vid 1800-talets slut och 1900-talets början planterade man sandrör, *Ammophila arenaria*, och olika trädslag för att hejda dess framfart. Till formen är dynen som en hästsko med skänklarna riktade mot norr. Mellan dessa finns fuktiga sänkor beväxna med björk och klibbal, *Betula* sp. och *Alnus glutinosa*. Tallen, *Pinus sylvestris*, är annars det förhärskande trädslaget, men även enstaka granar, *Picea abies*, förekommer. I denna extrema miljö trivs bara starkt specialiserade växter. Antalet kärlväxter är lågt – där finns typiska sandbindande arter som framförallt sandrör men också strandråg, borsttåtel och andra gräs, samt ljung, lingon, blåbär och kråkbär, *Elymus arenarius*, *Corynephorus canescens*, *Calluna vulgaris*, *Vaccinium vitis-idaea*, *V. myrtillus* och *Empetrum* sp. På lavhedarna finns arter hörande till släktena *Cladonia*, *Cetraria* och *Cornicularia*. Bland mossorna är väggmossa, *Pleurozium schreberi*, särskilt dominerande, därnäst kommer husmossa och kransmossor, *Hylocomium splendens* och *Dicranum* sp. Inom området finns lummerarter som mattlumner, revlumner och, mycket sparsamt, mellanlumner, *Lycopodium clavatum*, *L. annotinum* och *L. complanatum* ssp. *× zeilleri*. Markens pH-värde ligger förskjutet åt det sura hållet, liksom inom det naturliga barrskogsområdet. Också svampflorans sammansättning avspeglar de olika typerna av biotoper. Den avviker mycket från det som är typiskt gotländskt.

Under årets mykologivecka besökte många deltagare Ulla Hau, som var en av de mest givande lokalerna och deras rapporter är sammanställda i nedanstående artförteckning. Den visar förekomsten av svampar som är extremt tåliga i starkt sandiga, öppna och torra miljöer, som stor riddarmusseron, kragmusseron och tegelfärgad kragmusseron – vilka man bokstavligen kan gräva fram ur sanden. Andra arter kommer från fuktigare miljö med lövträd som björk och al: det gäller skäggriska, svartriska, gråriska, lilariska, fläckmusseron och i viss grad pluggskivling. I gles tallskog är många soppar gynnade: exempelvis rödbrun stensopp, brunsopp, sandsopp, smörsopp och örsopp. Den sistnämnda har ofta sällskap av rosenröd slemskivling. Flera av dem är för

övrigt uppskattade matsvampar, i motsats till vad som kan sägas om flugsvampar. Liksom vitgul och röd flugsvamp trivs den vita på sur och mager mark, och är därför mycket ovanlig på Gotland – lyckligtvis eftersom den är dödligt giftig. Mörkringad flugsvamp växer ofta djupt i mossor och tycks vara mer fuktkrävande. Den gula flugsvampen, som bildar mykorrhiza med tall, är en ovanlig art som finns på ytterligare några ställen på Fårö, men även i Bosarve skog och vid Holmhällar.

Av kremlor blev funna inte bara tallskogsarterna tårkremla och jodoformkremla utan också olivsillkremla, sandkremla och azurkremla. Den första ingår i ett något svårtolkat kollektiv, den andra är en typisk sandmarksart (funnen några få gånger på Gotland) och den tredje anses typisk i mossig granskog och är mycket ovanlig här. Andra följeslagare till tall är pepparriska och tallriska. Därtill förekommer surmarksarter av spindlingar som honungsspindling, gycklarspindling, hedspindling och rödskivig kanelspindling. Den sistnämnda och dess nära släktingar används för textilfärgning och ger vackra röda, bruna och gula nyanser. Bland taggsvamparna fanns ytterligare en färgningsart, nämligen den fjälliga taggsvamp som växer under tall och som kan avge blå färg. (Den art som växer under gran ger brun färg. De båda anses nu vara två skilda arter, men tallformen har ännu inte hunnit få ett eget svenskt namn.) Flera andra taggsvampar noterades: dropptaggsvamp och skarp dropptaggsvamp (som båda har röd saft), trattaggsvamp, zontaggsvamp, svartvit taggsvamp, och sist men inte minst talltaggsvamp som är mycket tålig mot torka och sand. Intressanta fynd i år var *Galerina atkinsoniana*, en liten brun hättling som antagligen parasiterar på mossor, svartblå röd-ling som har magiskt utseende samt gult knotterskinn som bildar överdrag på murkna tallstammar. Några arter på tallstubbar sågs också: sammetsfotad pluggskivling som har stora solfjädersformade hattar och prickmusseron som har karminröda fjäll på kromgul botten.

## Arter rapporterade under Mykologiveckan 2000

|                          |                                   |    |
|--------------------------|-----------------------------------|----|
| Vitgul flugsvamp         | <i>Amanita citrina</i>            |    |
| Gul flugsvamp            | <i>Amanita gemmata</i>            | NT |
| Röd flugsvamp            | <i>Amanita muscaria</i>           |    |
| Mörkringad flugsvamp     | <i>Amanita porphyria</i>          |    |
| Vit flugsvamp            | <i>Amanita virosa</i>             |    |
| Talltaggsvamp            | <i>Bankera fuligineo-alba</i>     |    |
| Brunsoopp                | <i>Boletus badius</i>             |    |
| Karl Johan               | <i>Boletus edulis</i>             |    |
| Rödbrun stensopp         | <i>Boletus pinophilus</i>         |    |
| Sammetssopp              | <i>Boletus subtomentosus</i>      |    |
| Pepparsopp               | <i>Chalciporus piperatus</i>      |    |
| Klumpfotad trattskevling | <i>Clitocybe clavipes</i>         |    |
| Fläcknagelskevling       | <i>Collybia maculata</i>          |    |
| Gycklarspindling         | <i>Cortinarius bififormis</i>     |    |
| Hedspindling             | <i>Cortinarius mucosus</i>        |    |
| Rödskivig kanelspindling | <i>Cortinarius semisanguineus</i> |    |
| Gallspindling            | <i>Cortinarius vibratilis</i>     |    |
| Honungsspindling         | <i>Cortinarius stillatitius</i>   |    |
| Svartblå röd-ling        | <i>Entoloma nitidum</i>           |    |

|                           |                                |
|---------------------------|--------------------------------|
| Rosenröd slemskivling     | <i>Galerina atkinsoniana</i>   |
| Zontaggsvamp              | <i>Gomphidius roseus</i>       |
| Dropptaggsvamp            | <i>Hydnellum conrescens</i>    |
| Skarp dropptaggsvamp      | <i>Hydnellum ferrugineum</i>   |
| Gult knotterskinn         | <i>Hydnellum peckii</i>        |
| Kamferriska               | <i>Hyphodontia alutaria</i>    |
| Tallriska                 | <i>Lactarius camphoratus</i>   |
| Svartriska                | <i>Lactarius musteus</i>       |
| Slät vitriska             | <i>Lactarius necator</i>       |
| Pepparriska               | <i>Lactarius piperatus</i>     |
| Skäggriska                | <i>Lactarius rufus</i>         |
| Lilariska                 | <i>Lactarius torminosus</i>    |
| Gråriska                  | <i>Lactarius uvidus</i>        |
| Vit tuvskivling           | <i>Lactarius vietus</i>        |
| Stolt fjällskivling       | <i>Lyophyllum connatum</i>     |
| Pluggskivling             | <i>Macrolepiota procera</i>    |
| Sammetfotad pluggskivling | <i>Paxillus involutus</i>      |
| Svartvit taggsvamp        | <i>Paxillus atrotomentosus</i> |
| Trattaggsvamp             | <i>Phellodon melaleucus</i>    |
| Grönkremla                | <i>Phellodon tomentosus</i>    |
| Azurkremla                | <i>Russula aeruginea</i>       |
| Olivsillkremla            | <i>Russula azurea</i>          |
| Tårkremla                 | <i>Russula elaeodes</i>        |
| Sandkremla                | <i>Russula sardonica</i>       |
| Jodoformkremla            | <i>Russula torulosa</i>        |
| Sillkremla                | <i>Russula turci</i>           |
| ”Fjällig” taggsvamp       | <i>Russula xerampelina</i>     |
| Örsopp                    | <i>Sarcodon squamosus</i>      |
| Smörsopp                  | <i>Suillus bovinus</i>         |
| Sandsopp                  | <i>Suillus luteus</i>          |
| Vårtöra                   | <i>Suillus variegatus</i>      |
| Stor riddarmusseron       | <i>Thelephora terrestris</i>   |
| Tegelfärgad kragmusseron  | <i>Tricholoma auratum</i>      |
| Fläckmusseron             | <i>Tricholoma focale</i>       |
| Kragmusseron              | <i>Tricholoma fulvum</i>       |
| Såpmusseron               | <i>Tricholoma robustum</i>     |
| Jordmusseron              | <i>Tricholoma saponaceum</i>   |
| Prickmusseron             | <i>Tricholoma terreum</i>      |
|                           | <i>Tricholomopsis rutilans</i> |

Hotkategoribeteckning: NT = missgynnad.

Elsa Bohus Jensen  
 Irisdalsgatan 14  
 621 42 Visby

# Några gotländska svamplokaler, III

ÅKE EDVINSSON OCH KERSTIN GAHNE

## Alvena lindaräng i Vallstena

Ängat är ett av våra mest kända hävdade ängen och även ett av de största. Det ligger i Vallstena socken och har Gotlands största lindbestånd. Markvegetationen är mycket örtrik med en hel del orkidéer. Förutom lind, *Tilia cordata*, så förekommer också ek, ask, lundalm samt en del björk och asp, *Quercus robur*, *Fraxinus excelsior*, *Ulmus minor*, *Betula* sp. och *Populus tremula*. I svampkretsar är Alvena lindaräng välkänt, varje svampintresserad som varit på ön har nog besökt detta änge. Anledningen är nog att ängat är känt som djävulssoppens lokal. Bilden på svampen i Ryman & Holmåsens fälthandbok är just ifrån Alvena. Djävulssoppen brukar dyka upp nästan varje år, men kräver varma somrar.

Årets säsong var inte något vidare vad det gäller svamp i lövängen, så utdelningen under Mykologiveckan var mager. Men lite hittas det alltid. Här följer några av de mer intressanta fynden.

### Sommarsopp, *Boletus fechtneri*

Den är en stor och kraftig sopp som oftast kommer tidigt på säsongen. Hatten är gråvit och foten är ljus med en röd zon på mitten, den har också ett fint ådernät. Den är ätlig men bör inte plockas på grund av sin sällsynthet. På Rödlistan står den som VU (sårbar) och är även en signalart, vilket betyder att det är en art med specifika krav, som "signalerar" att biotopen kan inrymma höga naturvärden.

### Oxtungsvamp, *Fistulina hepatica*

Oxtungsvampen är en halvcirkel- till njurformad art som växer på gamla ekar. Den är kötröd och mjuk i konsistensen. Svampen orsakar en långsam brunröta hos sitt värdträd. Även denna svamp räknas till signalarterna och är markerad NT (missgynnad) i Rödlistan.

### Gulprickig vaxing, *Hygrophorus chrysodon*

Det är en ljus gulvit vaxing med gula noppor på hatt och fot som gör att den ser prickig ut. Den är luktlös och är slemmig som ung. Den har status som signalart och är markerad NT (missgynnad) på Rödlistan.



Sommarsopp, *Boletus fechtneri*. Foto: Åke Edvinsson.

### **Gräddvaxing, *Hygrophorus penarius***

Denna art är ovanligt stor och kraftig för att vara en vaxing. Hela svampen är gräddvit och har glesa tjocka nedlöpande skivor. Doften är svårbeskriven men inte helt obehaglig och mycket arttypisk. Den är relativt sällsynt men ingen rödlistad art.

### **Djävulssopp, *Boletus satanas***

Den är stor och kraftig med smutsvit hatt, har mer eller mindre röd fot och röda porrynningar. Svampen är inte lika farligt giftig som namnet kan få en att tro, men den orsakar mag-tarmproblem. Den är mycket sällsynt och har sin huvudsakliga utbredning här på Gotland. I Rödlistan står den som EN (starkt hotad) och är även signalart.

### **Jättespindling, *Cortinarius praestans***

Den är den största av spindlingarna vi har här i Sverige. Hatten är blåbrun, rynkig och slemmig. Foten är ljus gråvit med blåaktiga bälten. Svampen är rödlistad under NT (missgynnad) och är även en signalart.

## Tjaukle i Viklau

Tjaukle är ett populärt strövområde i Viklau där man kan sätta sig ner vid ett utav de utplacerade borden och njuta av naturen eller ta en fika. Det enda som kan störa är väl om några nyfikna kor kommer på besök. Genom området rinner en å som kommer från Storsagmyr. Skogen består mest av barrblandskog med en hel del lövinslag. Närmast ån finns områden av ängskaraktär med mycket gräs och örter, det finns en hel del orkidéer i området.

Tjaukle är i svamphänseende mycket rikt, här finns svampar både för mykologen och den vanlige matsvampsplockaren. Det mest spektakulära fyndet under Mykologi-veckan var en spindelskivling som heter *Cortinarius xanthophyllus*, tyvärr har den inget svenskt namn ännu på grund av att detta var det första fyndet i Sverige. Fler fynd som gjordes här under veckan var bland annat:

### **Droppskivling, *Chamaemyces fracidus***

Det är en sällsynt svamp som närmast är släkt med fjällskivlingar. Den är blekt gulbrun till halmfärgad. Foten är småfjällig men är vit ovanför den tunna ringen. Som ung har den gulaktiga vätskedroppar på övre delen av foten. Svampen är en signalart och står som VU (sårbar) i Rödlistan.

### **Grönfläckig vinriska, *Lactarius semisanguifluus***

Det är en typ av blodriska som har mer eller mindre gröna fläckar och vars saft ändrar färg i luften från orange till vinrött på några minuter. Den har ansetts som sällsynt tidigare men har troligtvis förväxlats med vanliga blodriskor. Tjaukle är den bästa lokalen för denna art här på ön.

### **Gelétrattning, *Tremiscus helvelloides***

Det här är en svamp som väcker uppmärksamhet genom sin färg och sitt utseende. Den är vackert rosaröd och tillhör gruppen gelésvampar. Gelétrattning står i små grupper och är spatelformad till trattlik. Svampen är sällsynt och är en signalart.

### **Pluggetrattskivling, *Clitocybe alexandrii***

Detta är en rätt stor trattskivling med typiskt nedlöpande skivor. Svampen är blekbrun och spricker upp i små fjäll på hatten, vid basen på foten finns en tjock vit mycelfilt. Den är en signalart och står som NT (missgynnad) i Rödlistan.

En grupp svampar som är väl representerade i Tjaukle är spindelskivlingarna, *Cortinarius*, speciellt undersläktet *Phlegmacium*. Här beskrivs 2 arter som finns i området.

### **Svartgrön spindling, *Cortinarius atrovirens***

Denna art är en mycket vacker spindling med svartgrön hatt och gul fot, i Sverige finns den nästan bara uteslutande på Gotland. Den har en ginstliknande doft. Svampen växer i kalkrika barrskogar och finns på ett flertal ställen i Tjaukle. Den är en signalart och står som NT (missgynnad) i Rödlistan.



Geléträtting, *Tremiscus helvelloides*. Foto: Åke Edvinsson.

### **Kungsspindling, *Cortinarius elegantior***

Kungsspindling är en stor spindelskivling med en för arten typisk brungul färg på hatten. Foten och skivorna är gula. Den är relativt vanlig i våra barrskogar och brukar visa sig i Tjaukle varje säsong. Båda dessa arter finns med i *Cortinarius Flora Photographica*, där bilderna på svamparna är ifrån Tjaukle.

## **Trakterna kring Åminne i Gothem**

Under Mykologiveckan besöktes ett flertal lokaler i området kring Åminne. Tyvärr var det ovanligt svampfattigt där i år. Under gynnsamma förhållanden är Åminne med omnejd ett bra och rikligt svampområde. Här finns vanligtvis gott om olika matsvampar som t.ex. kantarell, trattkantarell, stolt fjällskivling, sotvaxing och olika soppar. Det finns också ett rikt utbud för den mykologiskt intresserade med många arter av t.ex. taggsvampar, jordstjärnor, spindlingar och musseroner. Området bjuder på många varierande naturtyper och markbeskaffenheter. Nära havet finns strandskogen med sina särskilda arter som trivs på det sandiga underlaget. Väster om vägen till Slite finns mer kalkrika barrskogar innehållande arter som trivs i den miljön. Runt Majsterrojr är det surare miljö med blåbärsgranskog. Det finns också betade barrskogar i området. Här kommer nu några exempel på svampar som man kan hitta kring Åminne.



Brandtaggsvamp, *Hydnellum auratile*. Foto: Åke Edvinsson.

### **Brandtaggsvamp, *Hydnellum auratile***

Det är en orange och tunnköttig taggsvamp som är sällsynt i övriga Sverige. På Gotland är den dock relativt vanlig i sin rätta miljö. Den trivs i kalkrik äldre granskog. I Rödlistan står den som VU (sårbar) och den är också en signalart.

### **Vit taggsvamp, *Hydnum albidum***

Den är väldigt lik den bleka taggsvampen men är rent vit och kan få grönaktiga fläckar efter tunning. Enligt Rödlistan är den, i Sverige, endast funnen på Gotland. Den är sällsynt men troligen förbisedd på grund av sin likhet med blek taggsvamp. Växtplatsen är kalkrik barrskog, gärna med gran. I Rödlistan står den som VU (sårbar) och den är också en signalart.

### **Kragjordstjärna, *Geastrum triplex***

Denna art är en av de många olika sorters jordstjärnor som finns på Gotland. Ett bra kännetecken för denna svamp, vilket märks i namnet, är kragen som finns kring rök-bollen. Kragjordstjärnan kan växa både i löv- och barrskog. I höst har den varit ett ganska vanligt inslag i våra kalkrika barrskogar. Den är en signalart.



*Cortinarius delaportei*. Foto: Åke Edvinsson.

### **Brandmusseron, *Tricholoma aurantium***

Svampen har orange hatt. Foten är vattrad, i samma färg som hatten, på ljus botten utom längst upp under hatten där den är vit. Den luktar starkt av mjöl eller gurka. Växtplatsen är barrskog, med gran, på kalkrik mark. I Rödlistan står den som NT (missgynnad). Brandmusseronen är även en signalart.

### **Bittermusseron, *Leucopaxillus gentianeus***

Det är en relativt sällsynt musseron. Bittermusseronen är ganska kontrastrik med sin mockaartade rödbruna hatt, sin vita fot och sina vita skivor. Lukten är mjöllig men smaken är väldigt bitter. Den trivs under äldre granar, gärna direkt i barmattan, i kalkrik miljö. Bittermusseronen är en signalart.

### **Kopparspindling, *Cortinarius cupreorufus***

Denna spindling har ljus grågrön fot och som ung en grågrön hatt. Med tiden blir hatten kopparröd och därav namnet. Den växer gärna i kalkrik barrskog men kan även dyka upp på sandigt underlag. Kopparspindlingen är funnen i strandskogen vid Åminne. I Rödlistan står den som NT (missgynnad). Den är även en signalart.

Åke Edvinsson och Kerstin Gahne  
Bertels 129, Stenkumla  
621 95 Visby

# Årets svampfynd

KERSTIN GAHNE

Under hösten 2000 utförde Elsa Bohus Jensen, Åke Edvinsson och jag, Kerstin Gahne, en svampinventering på uppdrag av Länsstyrelsen. Lokalerna var i förväg utvalda betade- och icke betade barrskogsområden. Eftersom svampsäsongen kom i gång väldigt tidigt i år så åkte Åke och jag ut till några inventeringslokaler innan vår egentliga inventeringsperiod började.

Den 27 augusti besökte vi Roleks i Vall, en betesmark med övervägande tall och inslag av gran. Vi hittade då en spindling, *Cortinarius*, som vi inte kände igen. Den hade brun hatt och intensivt violett fot som ung. Vid tumning på foten rodnade den. Den 22 september, under min första inventeringsvecka, gjorde jag ett besök i lokalen för att om möjligt hitta igen denna spindling. Tanken var att få hjälp med artbestämningen av Tor Erik Brandrud som då fanns på Gotland med anledning av Mykologiveckan som pågick. Vid detta besök hittade jag tursamt vad jag sökte. Svampen bestämdes senare av Brandrud till *Cortinarius violaceomaculatus*, som tidigare är känd från Gotland.

Dessutom fann jag, under samma träd, några för mig nya och mystiska spindlingar. De liknade inte några andra spindlingar som jag sett tidigare. Hatten var ljus brunrosa och foten var ljus med en lila anstrykning. Försiktigt plockade jag upp mina fynd, i olika utvecklingsstadier, och lade dem i en plastask för vidare befordran till Tor Erik Brandrud samma kväll.

När han fick asken framför ögonen lättade han på glasögonen och tittade under en stunds tystnad ner på svamparna. Sedan utbrast han på sin norska: "*Dette är ett kempefynd*". Han berättade att det var *Cortinarius delaportei*, en art känd från Sydeuropa med växtplats huvudsakligen i Frankrike. Detta var alltså det första kända fyndet i Norden av *Cortinarius delaportei*.

Rariteterna beskådades av Mykologiveckans deltagare under kvällen. Dagen efter packades fruktkropparna varsamt och omsorgsfullt ner i en låda och skickades med flyg först till Arlanda och sedan vidare till Härnösand för att bli fotograferade av Hans Marklund. Han är fotograf i *Cortinarius Flora Photographica* där även Tor Erik Brandrud är medförfattare. Om inte svampinventeringen ägt rum i höst, om inte Mykologiveckan varit förlagd till Gotland i år och om inte Tor Erik Brandrud varit här just då hade kanske denna svamp stått där än vid Roleks i Vall och vi hade varit helt ovetande om dess existens.

Kerstin Gahne  
Bertels 129, Stenkumla  
621 95 Visby

# Därom vittnar ekarna vid Gandarve

PER JOHANSSON

Stora träd har länge intresserat människor, och ofta har de omhuldats i både myt och verklighet. Från Gotland har P. A. Sæve exempelvis beskrivit träd som "Glada Gumm", en ek full av runlika bomärken längs vägen till Stenkumla, och "Bara-asken" som "höll sig grön både sommar och vinter samt varit en stor helgedom med flitigt offerande".

Nu för tiden är det ovanligt med jätteträd på Gotland, dvs. grova träd med en stamomkrets på minst omkring fyra meter. I en landskapsförteckning över ekar med stamomkrets på fyra meter eller mer anges endast femtio sådana träd från Gotland. Som jämförelse kan nämnas att i samma förteckning anges tretusen jätteekar från Småland. Flera av de största ekarna på Gotland är sedan första hälften av 1900-talet förklarade som naturminnen, sammanlagt 13 stycken, bland dem Lojstaeken och Avaeken på Fårö. Det enda samlade, större beståndet med trädjättar på Gotland idag torde vara det på Lilla Karlsö. I sydbranten där växer över etthundra stora och grova träd, flest almar och askar men även ett tiotal ekar och enstaka oxlar.

## Fler jätteekar förr

Det har förmodligen funnits betydligt fler stora ekar på Gotland förr i tiden, men i början av 1800-talet avverkades mycket ek, och bland dem fanns sannolikt även många jätteträd. I statistiken över avverkningarna från den tiden framgår inte hur många av de avverkade ekarna som var stora nog att kallas jätteekar, men det är öppet för spekulation. Lars Kardell har sammanställt gammal statistik som visar att mellan 1807 och 1816 utstämplades exempelvis 81 304 s k "vrakekar", träd som betraktades som otjänliga för skeppsbygge. Anledningen till att de inte bedömdes som skeppsbyggnadsämne kan ha varit att de verkligen var otjänliga, t ex rötade och ihåliga, egenskaper typiska för stora, gamla träd. Det kan också ha varit så att även friska och fullgoda ekar utstämplades som vrak. Kardell menar att det sannolikt förekom allehanda påtryckningar och inviter från böndernas sida för att övertyga utsyningsmännen om att stämpla ut just deras träd. Ekarna ansågs mest vara till hinder och skada för jordbrukandet, och därför ville bönderna oftast bli av med eken på inägomarken. En låg uppskattning av hur många av vrakekarna från början av 1800-talet som verkligen var jätteekar är att anta att det var en procent. Det blir då drygt åttahundra träd, vilket ändå är en hög siffra i jämförelse med dagens antal.



Den här eken, alldeles nordväst om Gandarve gård är ett pampigt gammalt träd, ärrat av ålder och erfarenheter. Brädbitarna spikades dit i början på 1960-talet. Den här eken är den enda som fortfarande är i livet av de jätteekar som fanns runt Gandarve på Säves tid, för drygt etthundra år sedan. Gamla ekar är inte bara bra klätterträd utan de är också värdefulla för biologisk mångfald. På den här växer exempelvis gul dropplav *Cliostomum corrugatum*, som är en sällsynt lav, typisk för sådana här gamla ekar. Gandarve 20 januari 2000.

## Med Säve till Gandarve

En mer exakt uppgift, men som är starkt geografiskt begränsad, är den Säve gav från "Mikel-änet" vid Gandarve i Vänge socken. Enligt honom fanns det där vid mitten av 1800-talet tjugo till trettio ekar med en omkrets av minst tolv fot. Tolv fot är ungefär 3,5 meter vilket motsvarar en stamdiameter på drygt en meter.

För att försöka spåra dessa Säves ekar for jag en januaridag i början på det nya milenniet ut till Gandarve. Det hade inte gått att hitta något "Mikel-änte" på gamla kartor, och inte heller Carl af Petersens på Gandarve gård kunde erinra sig någon sådan plats. Vi antog att det borde vara någonstans i närheten av gården, och jag gick därför ett varv i de närmaste omgivningarna.

Några tjugo till trettio jätteekar finns inte kvar vid Gandarve idag, men där finns faktiskt ett par träd som kan vara desamma som Säve beskriver: en gammal, död ek och en som fortfarande är i livet, och med djupa barksprickor och resterna av en koja i kronverket bär spår efter ett långt liv utomhus. Dessutom finns det en stor stubbe efter ytterligare en jätteek i hagen nordost om gården.



Närbild på den andra av de två gamla ekarna runt Gandarve. Det här trädet är inte i samma goda form som "klätterträdet" på den andra bilden. Eken står alldeles utanför lagårdsbacken, och har sannolikt dukat under till följd av en alltför hög kvävebelastning och hårt djurtramp. Trots att trädet är helt dött sitter det kvar lite bark där några lavar klamrar sig kvar i förvånansvärt gott skick, bl. a. de två rödlistade arterna gul dropplav *Cliostomum corrugatum* och grå skärelav *Schimatomma decolorans* samt den klargula arten gulmjöl *Chrysothrix candelaris*. Gandarve 20 januari 2000.

I hagen med den gamla stubben är nu flera yngre ekar på väg att anta grova dimensioner, så det finns alltså goda förutsättningar för Gandarve att återigen stoltsera med en pampig ekhage. På den allra största av dessa ”yngre” ekar, som faktiskt redan har en stamdiameter på ungefär 1,3 meter!, har två lite ovanligare, eklevande lavar etablerat sig: gulpudrad spiklav *Calicium adpersum* och grå skärelav *Schismatomma decolorans*. Spiklaven är ganska riklig på trädet, medan skärelaven ännu så länge bara finns där som några små, grå fläckar. På den gamla stubben växer förresten också en sällsynt lav: dvärgbägarlav *Cladonia parasitica*, som just gärna växer på gamla ekstubbar men även på gamla tallågor i barrskog.

## Gandarve illustrerar jätteekarnas historia på Gotland

Historien med ekarna vid Gandarve har säkert många paralleller vid andra gårdar på Gotland, och får illustrera jätteekarnas historia i det gotländska landskapet. Många jätteträd har försvunnit de senaste tvåhundra åren och med dem säkert också många växter och djur. Det kan vara den sparsamma tillgången på jätteekar idag som återspeglas i att många sällsynta, eklevande lavar och svampar är mycket sällsynta eller helt saknas på Gotland. Likadant är det bland insekterna. Exempelvis är många skalbaggar som lever på gamla ekar sällsynta eller utdöda på Gotland. Inför framtiden går det dock att vara optimistisk. Det finns i dag på många håll gott om ung ek, främst i gamla ängs- och hagmarker, och bland dessa bör ett stort antal gynnas för att utvecklas till framtida jätteträd med möjligheter för sällsynta lavar, svampar och insekter att etablera sig.

Lavar och svampar vars huvudsakliga substrat är gamla, stora ekar och som saknas (-) eller är mycket sällsynta på Gotland.

| Artnamn                           | Svenskt namn     | Status på Gotland |
|-----------------------------------|------------------|-------------------|
| <i>Arthonia byssacea</i>          | ekpricklav       | -                 |
| <i>Arthonia pruinata</i>          | matt pricklav    | sällsynt          |
| <i>Buellia violaceofusca</i>      | blyertslav       | -                 |
| <i>Calicium quercinum</i>         | ekspik           | -                 |
| <i>Chaenotheca phaeocephala</i>   | brun nållav      | sällsynt          |
| <i>Sclerophora coniophaea</i>     | rödbrun blekspik | -                 |
| <i>Usnea florida</i>              | blomskägglav     | -                 |
| <i>Grifola frondosa</i>           | korallticka      | sällsynt          |
| <i>Hapalopilus croceus</i>        | saffransticka    | -                 |
| <i>Inonotus dryadeus</i>          | tårticka         | sällsynt          |
| <i>Inonotus dryophilus</i>        | kärnticka        | -                 |
| <i>Pachykytospora tuberculosa</i> | bleticka         | sällsynt          |
| <i>Perenniporia medulla-panis</i> | brödmärgsticka   | -                 |
| <i>Piptoporus quercinus</i>       | tungticka        | -                 |
| <i>Polyporus umbellatus</i>       | grenticka        | -                 |

## Kommentar om Mickelsänget i Vänge

B. G. Johansson har senare (i brev) lämnat informationer om Mickelsänget i Vänge. Det omnämns i litteraturen först av Rosén 1821. Han redovisar där ett fynd av en ny art för Gotland, skogskorn, *Hordelymus europaeus*: ”Elymus europaeus in fruticeto elevato prati Mickelsängen ad Wängemyr 1/8 miliaris a templo Wänge septentrionem versus (lat. 57° 27' 50" long. 56° 14' 35").” En översättning och ett kort tillägg har han själv gjort på etiketten till sitt belägg i Uppsala: ”På en ängskulle 1/8 mil norr om Wänge kyrka, ej långt från den stora myren i samma socken.”

På Riksmuseet finns belägg från Mickelsängen fram till 1879 (skogskorn allesammans). Ängen låg alltså 1,25 km norr om Wänge kyrka, dvs. cirka 600 meter sydväst om Gandarve gård. Där finns ett lite upphöjt skogsparti, och till väster om detta ligger den nu uppodlade Vänge myr.

## Litteratur

- Eliasson, P. & Nilsson, S. G. 1999. Rättat efter Skogarnes aftagande – en miljöhistorisk undersökning av den svenska eken under 1700- och 1800-talen. *Bebyggelsehistorisk Tidskrift* 37: 33-64.
- Hultengren, S., Pleijel, H. & Holmer, M. 1997. *Ekjättar – historia, naturvärden och vård*. Naturcentrum AB, Uddevalla.
- Hultengren, S. & Nitare, J. 1999. *Inventering av jätteträd – instruktion för inventering av grova lövträd i södra Sverige*. Skogsstyrelsen, Jönköping.
- Johansson, K. 1911. Om Ava-eken. *Sveriges Natur Årsskrift 1911*: 18-22.
- Johansson, K. 1913. Lojsta-eken, den äldsta eken på Gotland. *Sveriges Natur Årsskrift 1913*: 128-130.
- Johansson, P. 2000. *Gotlands lövmarker*. Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Kardell, L. 1988. *Hall-Hangvar – en gotländsk skog och dess historia*. Rapport nr 39, Avd. för landskapsvård, SLU, Uppsala.
- Kardell, L. 1991. Var 1800-talet ett kritiskt århundrade för Gotlands skogar? I Lindquist (red.) 1991. Landsbygd i förvandling. Minnesskrift till Gotlands Läns Hushållningssällsks 200-årsjubileum. *Bebyggelsehistorisk tidsskrift nr 21*: 139-178.
- Larsson, K. -H. (red.) 1997. *Rödlistade svampar i Sverige – Artfakta*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Nilsson, S. G. 1997. Biologisk mångfald under tusen år i det sydsvenska kulturlandskapet. *Svensk Bot. Tidskr.* 91: 85-101.
- Rosén J. P., 1821: Gothlandiae plantae rariores annis 1816, 1817 et 1818 detectæ. *Nova Acta Regiae Societatis Scientiarum Upsaliensis*. Vol. VIII.
- Rundlöf, U. & Nilsson, S. G. 1995. *Fem Ess-metoden – spåra skyddsvärd skog i södra Sverige*. Naturskyddsföreningen.
- Slotte, H. 1999. Lövtäkt i Sverige 1850-1950. *Agrarhistoria* 2. Inst. För landskapsplanering, SLU.
- Steffen, R. 1945. Gotlands forna ekskogar. I *Boken om Gotland*, sid. 358-362.
- Säve, P. A. 1876. Skogens sagor, eller växtligheten på Gotland, jemte spridda drag ur öns odlingssaga och folklifvet derstädes. *Tidsskr. för Skogshushållning* 4.
- Thor, G. & Arvidsson, L. 1999. *Rödlistade lavar i Sverige – Artfakta*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Wahlin, B. 1945. Vegetationen på Lilla Karlsö. I. Lövskogsfragment. *Botaniska Notiser* 1945: 81-100.

Per Johansson  
c/o Smedberg, Kvarnbacksvägen 122  
168 74 Bromma

# Hjorttungan i Ardre

STIG HÖGSTRÖM

I karstsprickor på kalkhällmark vid Ekese i Ardre socken har det funnits hjorttunga *Asplenium scolopendrium* sedan gammalt, först omnämnt av K. Johansson 1897. I Gotlands Allehanda 1969-07-08 kunde man läsa att samtliga hjorttungor hade grävts upp vid Ekese. Sommargotlänningen Owe Brestner har berättat för mig att han varje sommar besökte hjorttungorna vid Ekese och att han saknade dem när de var stulna.



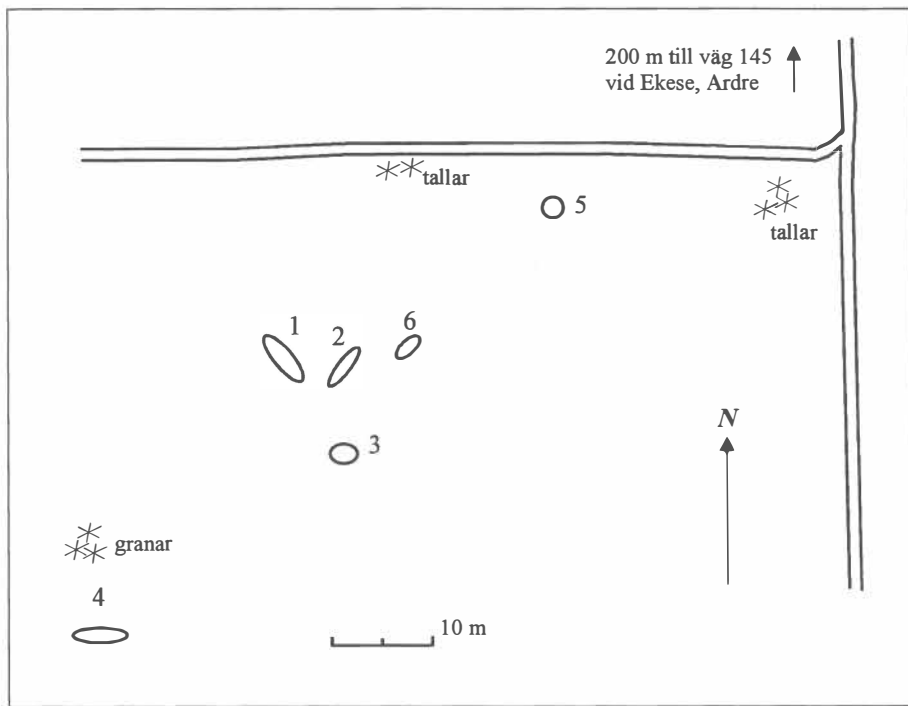
Växtplatsen för hjorttunga, Ekese, Ardre. Närbilder av en spricka av de sex som innehåller hjorttungor. Mycket rik sporbildning förekom år 2000. Man kan se (i motljus) sporraderna framträda. Foto: Stig Högström 2000-09-12.

Då han 1974 deltog i en botanikkurs i Stockholm såg han att hjorttunga växte som ogräs under en bänk i ett av Botans växthus. Kursdeltagarna blev erbjudna att ta med sig så många plantor som de ville. Owe Brestner plockade då ihop plantor, som han sedan satte ut vid Ekese. Han planterade i fyra sprickor den sommaren och i ytterligare en sommaren 1976. Senare fick han från Bergianska handelsträdgården ytterligare exemplar, som han satte ut, 1977 i en spricka och 1980 i en annan. Det blev således sammanlagt i sex sprickor i det plana kalkberget, som planterades under åren 1974-1980, se tabell nedan. Alla hjorttungor var av okänt ursprung.

Jag besökte platsen 2000-09-12 och hade då med mig en kartskiss som jag gjort upp vid ett tidigare besök. Jag kunde nu med ledning av kartan lätt återfinna samtliga planteringar. De hade alla en rik sporbildning och såg i övrigt välmående ut. Jag försökte räkna antal blad och kom fram till 90 blad, grovt räknat. Owe Brestner satte ut en liten planta i var och en av de sex sprickorna, har han berättat. Vid planteringen var det inte så många blad som i dag, vilket tyder på att arten trivs och förökar sig vid Ekese i Ardre.



Växtplatsen för hjorttunga, Ekese, Ardre. Närbild av en spricka av de sex som innehåller hjorttungor. Mycket rik sporbildning förekom år 2000. Man kan i den runda sprickan se sporbildningen på ett av bladen, som vänder upp undersidan. Foto: Stig Högström 2000-09-12.



Kartskiss över växtplatsen för hjorttunga vid Ekese, Ardre, översiktligt uppmätt (stegat) 1986-06-26. De sprickor i kalkhällen i vilka hjorttungan växer är inte skalenligt ritade. Måtten på dem lämnas i tabellen.

| Nr | Mått i cm | Planteringsdatum | Leverantör av hjorttungan    |
|----|-----------|------------------|------------------------------|
| 1  | 160 x 10  | 1974-04-14       | Botanicum, Stockholm         |
| 2  | 120 x 15  | 1974-05-24       | Botanicum, Stockholm         |
| 3  | 30 x 20   | 1974-05-24       | Botanicum, Stockholm         |
| 4  | 160 x 10  | 1976-05-29       | Botanicum, Stockholm         |
| 5  | 20 x 20   | 1977-07-11       | Bergianska handelsträdgården |
| 6  | 60 x 20   | 1980-06-27       | Bergianska handelsträdgården |

Litteratur: Johansson K., 1897: Hufvuddragen af Gotlands växttopografi och växtgeografi. *K. V. A. Handl.* Nr. 17.

Stig Högström  
Neptungatan 21  
621 41 Visby

# Alvarstånds, *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*, på Gotland.

JÖRGEN PETERSSON

## Bakgrund till inventeringar år 2000

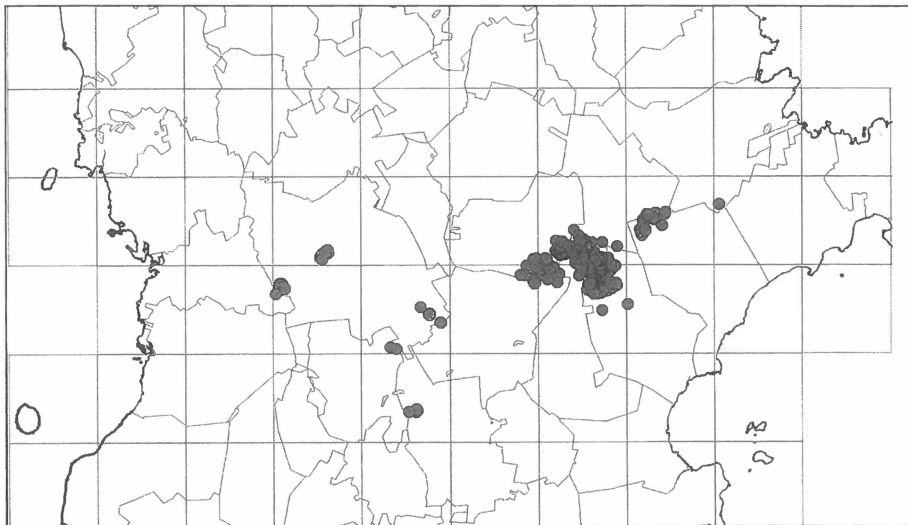
Alvarstånds är endemisk för Gotland och Öland och har därför en hög skyddsstatus både ur ett inhemskt och internationellt perspektiv. Växten har därmed medtagits i Rödlistade arter i Sverige 2000 (Gärdenfors (ed.) 2000), EUs Habitatdirektiv (Bilaga 2 och 4; Rådets direktiv 92/43/EEG) samt i IUCNs globala rödlista för kärlväxter (Walter & Gillett 1998). Alvarstånds är dessutom fridlyst i Sverige.

I den nya svenska rödlistan har den klassats som missgynnad (NT – Near Threatened). I den globala rödlistan är den klassad som sällsynt (R – Rare). Inom Sveriges gränser finns endast 13 kärlväxter upptagna på denna världslista, varav följande återfinns på Gotland: gotlandssippa, gotländsk nunneört, brun ögontröst, alvarstånds och avarönn, *Anemone pulsatilla* ssp. *gotlandica*, *Corydalis gotlandica*, *Euphrasia salisburgensis* ssp. *schoenicola*, *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*, *Sorbus meinichii* inkl. *teodori*. I EU:s Habitatdirektiv finns alvarstånds medtagen tillsammans med 39 andra svenska kärlväxter. Förutom de gotländska växter, som medtagits på den globala rödlistan, tillkommer här följande arter: nipsippa, dvärglåsbräken, guckusko, gulyxne och kalkkrassing, *Anemone patens*, *Botrychium simplex*, *Cypripedium calceolus*, *Liparis loeselii*, *Sisymbrium supinum*. Kopplat till EU:s Habitatdirektiv finns ett åtagande från Sveriges sida att avsätta områden för skydd av dessa växter inom nätverket Natura 2000 (Cederberg & Löfroth 2000).

På grund av ovanstående fick Gotlands Botaniska Förening under våren en förfrågan att inventera tre av arterna: alvarstånds, avarönn och kalkkrassing. Förfrågan om detta förmedlades av ArtDatabanken på uppdrag från Naturvårdsverket. Föreningen åtog sig två av arterna, avarönn vilken inventerades av Stig Högström och alvarstånds vilken inventerades av undertecknad. Båda inventeringarna genomfördes under sommaren och förhösten 2000.

## Alvarstånds avgränsning

Alvarstånds räknas i dagsläget som en underart till vanlig stånds, *Senecio jacobaea*. Skiljekaraktärerna anges i flororna vara att alvarstånds har hela eller nästan hela rosett-



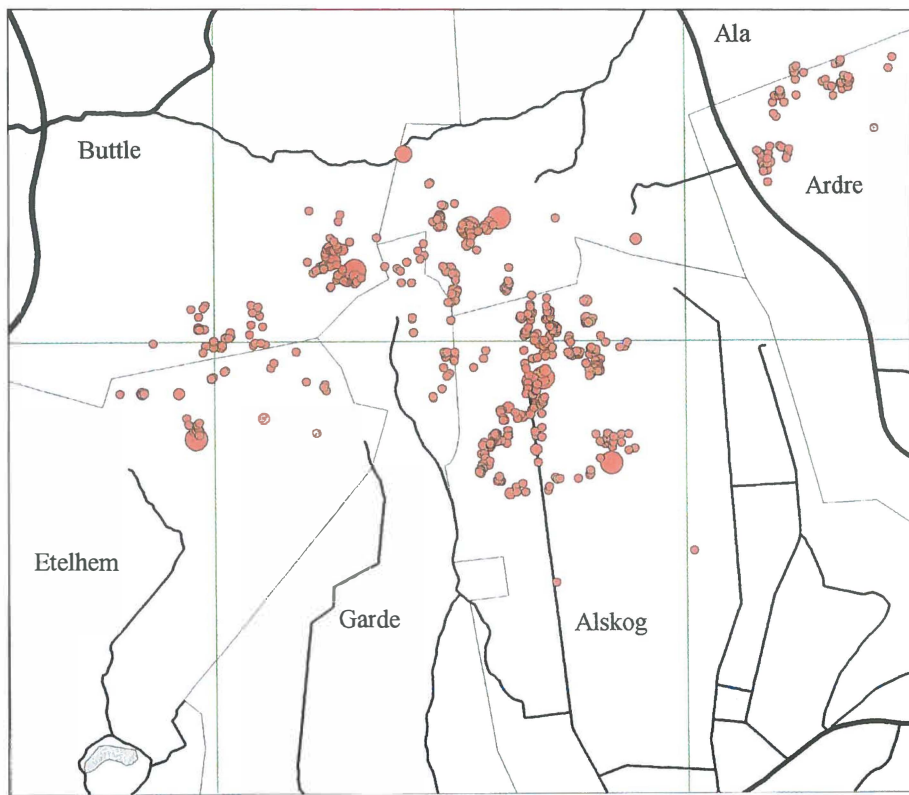
Karta över utbredningen av alvarstånds, *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*, på Gotland. Ett par lokaler i Hörsne och Gothem rymts inte på kartan.

blad och att bladen i övrigt har färre flikar än vanlig stånds. En annan viktig skillnad jämfört med vanlig stånds är att alvarstånds växtplatser är naturliga och begränsade till kalkrika öppna biotoper. Vanlig stånds är som bekant kulturbunden och förekommer mest i vägkanter, på skräpmark eller liknande. För gotländska förhållanden är en viktig karaktär att den form av vanlig stånds, som är vanligast här, saknar kantblommor i korgarna. Alvarstånds har som jämförelse stora gula kantblommor, som lyser på långt håll. En annan karaktär, som noterades under sommarens inventeringar, är bladens färg och tjocklek. Hos vanlig stånds (gotlandsformen) är rosettbladen rent gröna och tunnare jämfört med alvarstånds mer grågröna och tjockare blad. Forskning pågår om släktskapsförhållanden inom denna artgrupp.

## Historik

Under 1800-talet misstolkades alvarstånds som en form av vattenstånds (*Senecio aquaticus*; Johansson 1910). Karl Johansson (1897) anger växten från Koparve och Fardume i Rute (S. F. Ekman), vid Alvede i Hogrän (O. A. Westöö), Klinteberget i Klinte (F. E. Ahlqvengren) samt från ett fuktigt sandfält och en åker väster om Sandarve i Fardhem (Alb. Nilsson). Lokalen från Fardhem, som först angavs av Eisen och Stuxberg (1869) verkar biotopmässigt ej överensstämma med alvarstånds.

Under Projekt Gotlands Flora finns en del växtplatser noterade, vilka ej besöktes under året (-) eller där exemplar ej kunde återfinnas (inga återfynd gjordes inom 200 meter från den tidigare antecknade växtplatsen): Lojsta (?) i grustaget 800 m N Graunvik; Linde vid körvägen 2,5 km N Ramträsk; Hejde 2,2 km S Tippersarve, 1 km SO



Detalj-karta över det centrala utbredningsområdet för alvarstånds, *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*. De minsta prickarna betecknar lokaler med färre än 10 exemplar, nästa storlek minst 10 men färre än 20, sedan minst 20 men färre än 30 och de största prickarna betecknar lokaler med minst 30 exemplar.

Väntinge samt på Hajdskogen 1,6 km V Kauparve; Etelhem 1,5 kkm NV Västringe (-) och 500 m SSO Sigvaldeträsk; Alskog 200 m SO Smaulmyrar och S Visne ängar; Buttle 1,3 km OSO Altajme (-), 1,4 km SO Hägsarve, 1,3 km SSO Hägsarve och 1 km O Hägsarve; Ala 1,8 km SV Ollajvs; Ardre vid landsvägen nära Petsarve 2:1 (-); Gammelnärgarn på klinten SSO Millklint (-); Hörsne 650 m SO Line; Gothem just NO Burgar.

## Inventeringen år 2000

Inventeringen startade 10 juli och pågick till 14 september. Noteringar finns från 24 dagar under denna period. I början av säsongen var en del exemplar fortfarande i knopp och i slutet var de flesta överblommade. Detta innebär att vissa exemplar kan ha und-



Sprickig kalkhäll utgör en karakteristisk biotop för alvarstånds. Här tillsammans med grusslok, mjölon, praktbrunört, vit fetknopp, backtimjan och getrams, *Melica ciliata*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Prunella grandiflora*, *Sedum album*, *Thymus serpyllum* och *Polygonatum odoratum*. Foto: J. Petersson.

gått upptäckt i början och slutet av inventeringen. Som underlag för denna inventering fungerade de lokalangivelser, som tidigare rapporterats under Projekt Gotlands Flora. I stort sett samtliga dessa tidigare växtplatser besöktes och utgjorde en kärna varifrån större områden genomsöktes. Om nya bestånd hittades utgick den vidare inventeringen från dessa tills inga nya fynd kunde noteras i området.

Som hjälp i inventeringsarbetet hade jag orienteringskartor, som täckte större delen av det aktuella skogsområdet mellan Bare i Etelhem/Altajme i Buttle och bort till Torsburgen i Kräklingbo. Även en del ekonomiska kartor utnyttjades liksom den gröna kartan. Den första tiden mättes lokalerna in med hjälp av dessa kartor. Från den 17 juli övergick jag till att mäta in växtplatserna med en GPS (Garmin etrex). För vissa närliggande bestånd noterades t.ex.: "20 m NV, 2 ex.". Koordinaterna för dessa har sedan räknats fram med geometrisk matematik. Bestånden prickades också regelbundet in på de använda orienteringskartorna för att få en översiktsbild över utbredningen.

Vid de koordinatsatta växtplatserna antecknades antalet exemplar, det geologiska underlaget samt växtlighetstyp. Då ett större antal exemplar av alvarstånds fanns på platsen gjordes i vissa fall (48 växtplatser) noteringar om följearter. Här noterades alla synliga kärlväxter inom en radie av en meter från exemplaren av alvarstånds. Vidare antecknades buskar och träd inom cirka 10 meter radie. Enbart vissa lavar/lavgrupper protokollfördes, såsom renlavar, bägarlavar och islandslav (*Cladina* sp., *Cladonia* sp., *Cetraria islandica/ericetorum*). På grund av kunskapsbrist antecknades inga mossor

eller svampar. Ovanstående noteringar samlades i databaser för kartframställning och tabeller.

## **Inventeringens resultat**

### **Antal**

Sammantaget sågs 2314 blommande exemplar av alvarstånds sommaren 2000. Efter- som växten är tvåårig fanns även ett stort antal förstaårsrosetter. Dessa har ej räknats (på grund av tidsbrist), men kan uppskattas till minst lika många som de blommande exemplaren. Då med all säkerhet en del exemplar missades bakom någon enbuske el. dyl. kan den fertila populationen på Gotland ligga i storleksordningen 2500 exemplar. Därmed blir det totala beståndet (inklusive ettåringarna) över 5000 exemplar.

### **Utbredning**

Alvarstånds finns i Lojsta hajd-området från skogen tre km sydsydväst Vättinge i Hejde socken till Torsburgen i Kräklingbo socken. Söder om detta finns mindre be- stånd inom Stånga socken i skogarna mellan Stångkvie och Broträsk. I kalktall- skogarna i gränsområdet mellan socknarna Etelhem, Buttle, Garde, Alskog och Ala finns växtens centrala utbredningsområde. Här har 1713 exemplar noterats under inventeringen sommaren 2000. Det motsvarar 74 % av beståndet på ön. Exemplarens fördelning på respektive socken är:

Etelhem 135, Buttle 276, Garde 80, Alskog 787, Ala 435

Rikliga förekomster finns även i Hejde socken. På kalkkullar 2,5 km SV Vättinge har 171 exemplar inräknats och 1,2 km SSO Skogs hittades i liknande miljö 166 exemplar. Sammantaget utgör dessa relativt närliggande förekomster cirka 15 % av beståndet. Ett annat förekomstområde med större antal alvarstånds finns runt Gasmyr i nordvästra delen av Ardre socken (även några exemplar i Ala). Här växer 159 exemplar, vilket motsvarar cirka 7 % av beståndet.

I övrigt har växten hittats med 29 exemplar i Hejde längs vägen mellan Kauparve i Hejde och Västringe i Etelhem, med 8 exemplar i gränstrakterna mellan Stånga och Hejde, med 29 exemplar SSO Broträsk i Stånga samt med 41 exemplar på Torsburgen i Kräklingbo. På den senare lokalen upptäcktes i första halvan av juli en dellokal av Magnus Martinsson och den andra av Rolf Jacobsson.

### **Biotop**

Alvarstånds är på Gotland ett felaktigt namn för denna växt. Kalkstånds skulle med hänsyn till de noterade växtplatsernas geologi och växtlighet passa bättre. Växten föredrar ren kalk såsom kalkkryggar, små kalkkullar eller kalkberg med gles vegetation i övrigt. Kalkstenen är påfallande ofta genomdragen av sprickor eller har karsttendenser. Dräne- ringen skall alltså vara god året runt för att alvarstånds skall trivas. Den kräver även god ljusstillgång och står alltid solöppet i gläntor eller gles enbuskmark i kalktallskogar.

Eftersom den sprids med vindburna frön etablerar växten sig ibland i kulturskapade biotoper, där kalkstenar frilagts. Så sker t.ex. i vägkanter, markberedningsgropar på hyggen samt på avbanad mark vid gränsmarkeringar. Mer udda verkar etableringen vara i det område i Ardre, som ligger mitt emot avtagsvägen till Fjäle i Ala. Här fanns under en del år en större grupp korsningssvin (tam- × vildsvin), vilka bökade området rent på all växtlighet. De exemplar av alvarstånds som nu finns i denna skog, kan förmodas ha inkommit efter det att svinen togs bort från området.

## Följearter

Sammantaget antecknades 105 arter/artgrupper på de undersökta lokalerna (48 st.). Antalet arter per lokal varierade mellan 10 och 33 (medelvärde=18,7; median=19; typvärde=19). Här anges i procent varje växtarts förekomstandel av de undersökta växtplatserna. Namnsättningen följer Karlsson (1998).

Bland buskar och träd är en, *Juniperus communis*, (92%) och tall, *Pinus sylvestris*, (81%) helt dominerande och karakteriserar biotopen som enbuskrik kalktallskog. Närmast följer rött oxbär, *Cotoneaster scandinavicus*, (31%) och gran, *Picea abies*, (17%) Övriga förekommer enbart på 10 % av växtplatserna eller därunder.

Bland de risartade växterna är mjölon, *Arctostaphylos uva-ursi*, (63%) vanligast. I övrigt noterades stenbär (13%) och ljung samt blåhallon (<10%) *Rubus saxatilis*, *Calluna vulgaris*, *Rubus caesius*.

Bland örter, graminider och lavar (de som antecknats) är följande typiska för en växtplats med alvarstånds: fårsvingel, *Festuca ovina*, (94%), färgmåra, *Asperula tinctoria*, (94%), backtimjan, *Thymus serpyllum*, (90%), blodnäva, *Geranium sanguineum*, (88%), gulmåra, *Galium verum*, (83%), renlavar, *Cladina* sp, (77%), praktbrunört, *Prunella grandiflora*, (65%), tulkört, *Vincetoxicum hirundinaria*, (58%), vitmåra, *Galium boreale*, (58%) och getrams, *Polygonatum odoratum* (52%). Relativt vanliga är även fältsippa, *Anemone pratensis*, (44%), mattfibbla, *Pilosella peleteriana*, (42%), småfingerört, *Potentilla tabernaemontani*, (40%), liten blåklocka, *Campanula rotundifolia* ssp. *rotundifolia*, (40%), slankstarr, *Carex flacca*, (35%), vispstarr, *Carex digitata*, (29%), bergslok, *Melica nutans*, (27%), bergskrabba, *Globularia vulgaris*, (27%), brudbröd, *Filipendula vulgaris*, (25%), grusslok, *Melica ciliata*, (23%) och vanlig ögontröst, *Euphrasia stricta* var. *brevipila*, (23%).

## Naturreservatsbildning

För nätverket Natura 2000 har Sverige förbundit sig att avsätta områden som skydd för arterna ingående i EU:s Habitatdirektiv. På grund av detta har Länsstyrelsen i Gotlands län föreslagit att ett område i norra delen av Alskogs socken avsätts som naturreseptat. Detta krävs för att långsiktigt bevara växtmiljön för alvarstånds. Reservatet föreslås heta Mallgårds haid och omfattar cirka 130 hektar, där huvuddelen utgörs av glesa kalktallskogar. Sommaren 2000 hittades inom det blivande reservatets gränser 600 exemplar av alvarstånds. Det motsvarar knappt cirka 26 % av de i årets inventering noterade exemplaren. Gotlands Botaniska Förening kommer givetvis att ställa sig positiv till denna reservatsbildning.

| Följearter    | Buttle      | Gar-<br>de | Ala             | Alskog                              | K<br>r<br>ä<br>k<br>l | Ardre     | Hejde             | S<br>u<br>m<br>m<br>a |   |
|---------------|-------------|------------|-----------------|-------------------------------------|-----------------------|-----------|-------------------|-----------------------|---|
|               | a b c d e f | a b c      | a b c d e f g h | a b c d e f g h i j k l m n o p q r |                       | a b c d e | a b c d e f g h   |                       |   |
| färsvingel    | +++++       | +++        | +++++ +         | +++++++ + + + + + + +               | +                     | ++++      | +++ + + + +       | 45                    |   |
| färgmåra      | +++++       | +          | +++++++         | +++++++ + + + + + + +               | +                     | ++++      | +++++++           | 45                    |   |
| en            | +++++       | +++        | +++++++         | +++ + + + + + + + + + + +           | +                     | ++++      | +++++++ +         | 44                    |   |
| backtimjan    | + + + + +   | +++        | + + + + + +     | + + + + + + + + + + + + +           | +                     | ++++      | +++++++           | 43                    |   |
| blodnäva      | +++++       | +++        | +++++++         | +++++ + + + + + + + + + +           | +                     | ++++      | +++++             | 42                    |   |
| gulmåra       | + + + + +   | +          | +++++ + + +     | +++++++ + + + + + + + + + +         | +                     | ++        | ++++ + + +        | 40                    |   |
| tall          | +++ +       | +          | +++++ + + + +   | +++++ + + + + + + + + + + +         | +                     | ++        | + + + + + + + + + | 39                    |   |
| renlavar      | + + + + +   | +++        | + + + + + + +   | ++ + + + + + + + + + + +            |                       | ++        | +++++++           | 37                    |   |
| praktbrunört  | ++ +        | + +        | +++++++         | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | ++        | + +               | 31                    |   |
| mjölon        | + + +       |            | +++++++         | +++++ + + + + + + + + + +           | +                     | +++       | + + + + +         | 30                    |   |
| tulkört       | + + + + +   | +          | +++ +           | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | ++++      | +++ + +           | 28                    |   |
| vitmåra       | +++++       | +++        | + + + + +       | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | +++       | + + + + +         | 28                    |   |
| getrams       | + + +       | +          | +++++ +         | +++++ + + + + + + + + + +           | +                     | +         | + + + + +         | 25                    |   |
| fältsippa     | + + +       | ++         | ++ + +          | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | +         | +                 | 21                    |   |
| mattfibbla    | ++ + + +    |            | + ? + +         | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | ++?       | + + + ? + +       | 20                    |   |
| småfingerört  | ++ + + +    | +          | ++ +            | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     |           | +                 | 19                    |   |
| lit. blålocka | +++ +       |            | ++ +            | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | +++       | + + + + +         | 19                    |   |
| slankstarr    | + + +       | +          | + + +           | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | ++++      | ++++              | 17                    |   |
| rött oxbär    | ++ + + +    | ++ +       | + + +           | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | +++++     |                   | 15                    |   |
| vispstarr     | + + +       | ++ + + +   | ++ + + +        | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | ++        |                   | 14                    |   |
| bergslok      | + + +       | ++         | + + +           | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | +++       | + + + +           | 13                    |   |
| bergsrabba    |             | ++         | + + +           | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | +++       |                   | 13                    |   |
| brudbröd      | + + +       | +          | + + +           | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     |           | + + + +           | 12                    |   |
| grusslok      | + + +       |            |                 | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     |           | + + + +           | 11                    |   |
| vanlig        |             |            |                 |                                     |                       |           |                   |                       |   |
| ögontröst     |             | +          | ++              | +++                                 |                       | +         | +                 | 11                    |   |
| smultron      | +           | +          | +               | +                                   | ++                    | +         | ++?               | ++                    | 9 |
| vit fetknopp  |             |            |                 | ++ + + + + + + + + + + +            | +                     |           |                   | 9                     |   |
| gran          | + + +       | +          | +               |                                     | ++                    | +         | +                 | 8                     |   |
| islandslav    | +           |            | +               | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     | +         | +                 | 8                     |   |
| ängshavre     | + + +       | +          | ++              | + + + + + + + + + + + + + + +       | +                     |           |                   | 8                     |   |
| älväxing      |             | ++         |                 |                                     | ++                    | ++        | ++ +              | 8                     |   |
| solvända      | + + +       | +          |                 |                                     | +                     |           | + + +             | 7                     |   |
| axveronika    |             | +          |                 | +                                   | +                     | +         | +                 | 6                     |   |
| stenbär       |             | +          | +               |                                     |                       | +         | + + + +           | 6                     |   |

Tabell över följearter till alvarstånd, ordnade efter avtagande frekvens. De vågräta linjerna avgränsar förekomst i 75 % av de undersökta lokalerna, 50 %, 25 % respektive 12,5 % av lokalerna.

| Följearter      | Buttle      | Garde | Ala             | Alskog                                | Kräk                                | Andre                               | Hejde                               | Summa |
|-----------------|-------------|-------|-----------------|---------------------------------------|-------------------------------------|-------------------------------------|-------------------------------------|-------|
|                 | a b c d e f | a b c | a b c d e f g h | a b c d e f g h i j k l m n o p q r   | a b c d e f g h i j k l m n o p q r | a b c d e f g h i j k l m n o p q r | a b c d e f g h i j k l m n o p q r |       |
| backsmultron    | +           |       | ++              | + +                                   |                                     |                                     | +? +?                               | 5     |
| lundtrav        | ++          | +?    |                 |                                       | +                                   | ++                                  |                                     | 5     |
| blåsippa        | +           | +     | +               |                                       |                                     |                                     | + +                                 | 5     |
| slån            |             |       | +               | + +                                   |                                     |                                     | + +                                 | 5     |
| liten getväppl  | +           |       | + +             |                                       | +                                   |                                     | +                                   | 5     |
| rönn            |             |       | + +             |                                       |                                     | ++                                  |                                     | 5     |
| vildlin         |             |       | +               |                                       | +                                   | ++                                  |                                     | 5     |
| grå             |             |       |                 |                                       |                                     |                                     |                                     |       |
| småfingerört    | +           |       |                 | +                                     | +                                   |                                     | + +                                 | 5     |
| harmynta        |             |       |                 | +                                     | +                                   | ++                                  |                                     | 5     |
| lundstarr       |             |       |                 |                                       | +                                   |                                     | + +                                 | 4     |
| hartsros        |             |       | +               |                                       |                                     | +                                   | ++                                  | 4     |
| fältvädd        |             |       | ++              | +                                     |                                     | +                                   |                                     | 4     |
| gullris         |             | ++    | +               | +                                     |                                     |                                     |                                     | 4     |
| jordtistel      | +           |       |                 |                                       | +                                   |                                     | ++                                  | 4     |
| svartkämpar     | +           |       |                 |                                       | +                                   | ++                                  |                                     | 4     |
| berggröe        |             | +     | +               |                                       | +                                   | +                                   |                                     | 4     |
| fågelstarr      |             |       |                 |                                       | +                                   | +                                   |                                     | 3     |
| humlelusern     | +           |       |                 |                                       | +                                   | +                                   |                                     | 3     |
| backglim        | +           |       |                 |                                       | +                                   | +                                   |                                     | 3     |
| liten sandlilja |             |       |                 | +                                     | +                                   | +                                   |                                     | 3     |
| alvaroxbär      |             |       |                 | +                                     | +                                   | +                                   |                                     | 3     |
| stor            |             |       |                 |                                       |                                     |                                     |                                     |       |
| blåklocka       |             | +     |                 | +                                     |                                     | +                                   |                                     | 3     |
| käringtand      | + +         |       | +               |                                       |                                     |                                     |                                     | 3     |
| ek              |             | +     |                 |                                       |                                     | +                                   | +                                   | 3     |
| akleja          |             | +     |                 |                                       |                                     |                                     | ++                                  | 3     |
| brakved         |             |       |                 |                                       | +                                   | +                                   | +                                   | 3     |
| lundskäfting    |             |       |                 |                                       |                                     |                                     | + + +                               | 3     |
| Summa arter     | 2 1 1 2 2 1 | 2 2 2 | 1 1 1 1 1 1 2 2 | 1 1 1 1 2 1 1 1 1 1 1 1 2 1 2 2 2 3   | 2 1 1 1 2                           | 2 2 1 1 1 1 1 1 1                   |                                     |       |
| per lokal       | 4 6 9 3 0 5 | 1 1 2 | 9 9 9 5 5 7 1 0 | 7 6 6 0 1 2 9 5 7 3 3 9 3 8 4 3 4 3 0 | 4 7 7 0                             | 5 6 9 7 8 4 8 4                     |                                     |       |

Tabell över följearter till alvarstånds, ordnade efter avtagande frekvens. Tabellen visar arter som förekommit i mer än 5 % av de undersökta lokalerna men inte i så många som 12,5 % av lokalerna. I den nedersta raden visas antalet arter per undersökt lokal. Antalet arter varierar från 10 till 33. Av utrymmesskäl har detta tvåsiffriga tal skrivits lodrät i var kolumn.

## Skötselsynpunkter

Inget bete förekommer numera i de inventerade skogarna. Växtens förmåga att överleva bete är därför okänd. Alvarstånds är dock beroende av att de kalktallskogar där arten förekommer hålls öppna och inte tillåts växa igen. Det skulle med säkerhet missgynna denna endem. Ett skonsamt skogsbruk med plockhuggning kan fortsätta i dessa glesa skogar. Det är dock viktigt att trädgrenar o. dyl. ej lämnas kvar, vilka kan täcka alvarstånds. Timmerupplag får ej etableras på de gläntor där växten förekommer.

Sydost om de största bestånden i närheten av Visne ängar i Alskog socken betas skogarna av en korsning mellan vildsvin och tamsvin. Dessa djur är mycket effektiva i sitt bökande och lämnar inte många gröna strån kvar efter sig. En etablering i de nu beskrivna områdena för alvarstånds skulle bli förödande för de plantor, som finns där. Dock måste sägas att områden, som tidigare betats av svin, har visat sig hålla en del alvarstånds. Förmodligen har en nyspridning skett efter det att grisarna tagits bort ur området.

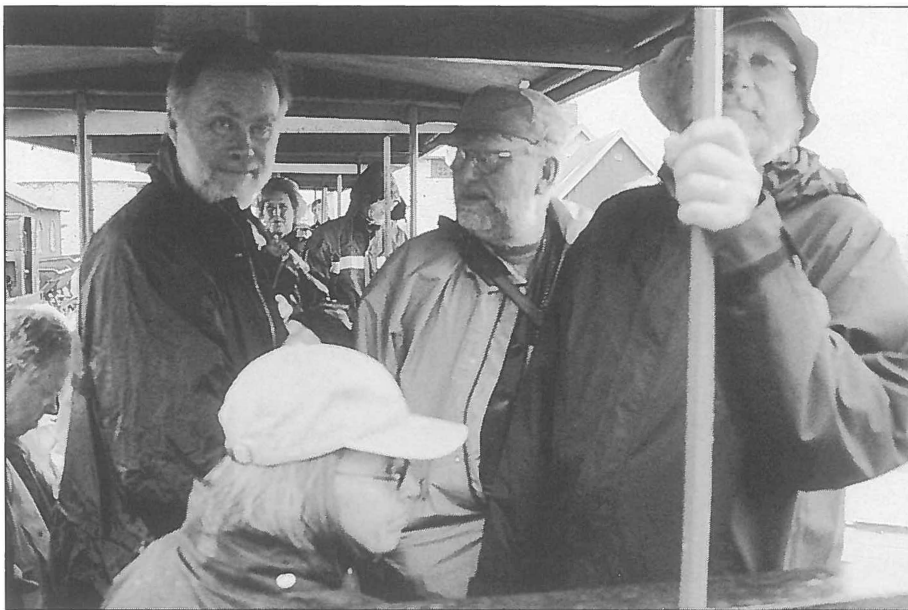
### Litteraturlista:

- Cederberg, B. & Löfroth, M. (red.) 2000: *Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala
- Gärdenfors, U. (ed.) 2000: *Rödlistade arter i Sverige 2000*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Karlsson, T. 1998: Förteckning över svenska kärlväxter. *Svensk Botanisk Tidskrift* 91: 241–560.
- Walter, K. S. & Gillett, H. J. (eds.) 1998: *1997 IUCN Red List of Threatened Plants*. Compiled by the World Conservation Monitoring Centre. IUCN – The World Conservation Union, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

## Lilla Orkidéresan 2 juli 2000

Lilla Orkidéresan, den fjärde sedan starten 1994, var detta år ovanligt sent förlagd på året för att täcka in senblommande orkidéer, som inte varit i blom under de tidigare resorna. Det första målet var Bälsalvret, strax öster om den första avfarten till Gane Gård. Här finns en mosaik av öppna ytor och små talldungar på lerig, fuktig vittringsjord, för dagen förhållandevis upptorkad. Det första vi såg var purpurknipprot, *Epipactis atrorubens*, som blommade i vägkanten. Men framför allt fanns det rikligt med sumpnycklar, *Dactylorhiza traunsteineri*, av vilka några var ovanligt stora och kraftiga. Det fanns också luktsporre, *Gymnadenia odoratissima*, precis i början av blomningen och de flesta ännu i knopp, och brudsporre, *G. conopsea*, även ett ex. med helt vita blommor, nattviol och grönvit nattviol, *Platanthera bifolia* och *P. chlorantha*, tvåblad, *Listera ovata*, ängsnycklar, vaxnycklar, samt överblommade blodnycklar, *Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata*, ssp. *ochroleuca*, ssp. *cruenta*, kärrknipprot *Epipactis palustris*. Söder om vägen fanns mellan 40 och 50 honungsblomster, *Herminium monorchis*. Fem exemplar av salepsrot, *Anacamptis pyramidalis*, stod i vitt-ringsjorden och lite mer skyddat fanns ett par johannesnycklar, *Orchis militaris*, som ännu inte blommat ut helt. Bland övriga växter lade vi märke till blodtopp, *Sanguisorba officinalis*, och massor av majviva, *Primula farinosa*, helt överblommade. Här och var finns ute i vittringsjorden fanns också den lilla ormbunken ormtunga, *Ophioglossum vulgatum*.

Sedan var det dags att besöka ett änge, Laxarve änge i Boge, där vi först tog en kort kafferast. Sedan strövade vi runt i ängeten, där den tidigblommande formen av ängsvädd, *Succisa pratensis*, gav ett blått skimmer över de torrare, öppna ytorna. Här såg vi förutom tvåblad även nattviol, grönvit nattviol – och former mellan dessa två. Förutom den tidigblommande brudsporren fanns här också senblommande, kraftigare former, som brukar benämnas praktsporre, var. *densiflora*. Vidare fanns johannesnycklar, skogsnycklar, *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii*, och kärrknipprot. I skuggan av en hassel fann vi en enda krutbrännare, *Orchis ustulata*, som ännu stod i blom. Överblommade Sankt Persnycklar, *Orchis mascula*, fanns i stora mängder, och här och var kunde man också se överblommade exemplar av vit skogslilja, *Cephalanthera longifolia*.



På väg med tåg till Grindhammarsmyr. Stående ser vi två av exkursionsledarna, Bo Göran Johansson och Jörgen Petersson. Foto: Sven Linnér, 2 juli 2000.

Styrkta av matrasten fortsatte vi mot Slite, där vi stannade till invid Bogeviden och vandrade längs en motionsslinga i en fuktig barrskog. Här fanns mycket skogsnycklar och som vanligt när man möter den i rika bestånd fanns det också enstaka exemplar som i blomform påminde mer om jungfru Marie nycklar, *Dactylorhiza maculata* ssp. *maculata*. Här fanns också några hybriden med ängsnycklar, *D. incarnata* ssp. *incarnata*  $\times$  *maculata* ssp. *fuchsii*, kraftigare än skogsnycklarna och med framträdande bladfläckar i små ringar eller i bandformade mönster. Honungsblomster fanns rikligt liksom flugblomster, *Ophrys insectifera*, den senare med flera högvuxna exemplar. Därutöver såg vi ängsnycklar, nattviol och grönvit nattviol, brudsporre, luktsporre, kärrknipprot, och några johannesnycklar. Längs bort i vår vandring mötte vi slutligen ett par nästrot, *Neottia nidus-avis*.

Vid Bläse kalkbruksmuseum i Fleringe steg vi av bussen och bytte till tåg. Vi färdades någon kilometer med det gamla kalktåget, som förr gick mellan stenbrottet och hamnen, men nu byggt om för persontrafik på den lilla, smalspåriga banan. Vi stannade strax före brottet, i nordostkanten av Grindhammarsmyr. I den blöta myrkanten, bland knappag, *Schoenus nigricans*, fanns ett litet bestånd av kärrnycklar, *Orchis palustris*, som nu stod fint i blom. I tallskogen intill växer både vit och röd skogslilja, *Cephalanthera longifolia* och *C. rubra*. Av den vita skogsliljan såg vi nu bara utblommade exemplar (ännu för en vecka sedan fanns enstaka blommor), medan den röda blommade fint. Ett stort antal hybrider, i färger från vitt till ljust rosa, hade också

funnits en vecka tidigare, men nu var (nästan) alla helt utblommade. Efter en stunds letande påträffades ett exemplar med tre vita blommor, men när en av exkursionsledarna visslade för att påkalla uppmärksamhet, så föll alla tre blommorna! Ytterligare ett par exemplar, med några få ljusrosa blommor kvar, kunde dock letas upp. Hybriden känns säkert igen på läppformen, som ligger mellan den vita skogsliljans korta, rundtrubbiga läpp och den röda skogsliljans spetsigt utdragna. Även blommornas stödblad, bladens längd och färg är intermediär, fast färgen kan undantagsvis vara nästan helt vit. I tallskogen fanns också rikligt med purpurknipprot och en del kärrknipprot samt bl.a. ängsnycklar, skogsnycklar och grönvit nattviol. I ett vattenfylldt dike invid järnvägen såg vi källnate, *Potamogeton coloratus*, typisk för Gotland, samt några mycket kraftiga praktsporrar. Efter orkidébesöket återvände tåget och hämtade gruppen tillbaka till Bläse, där det blev ännu en kort matpaus vid hamnen.

Sista exkursionsmålet var stranden vid Harudd i Hall. Här finns ett område med grustäcker, som undantagits från reservatet. I grustagens fuktiga bottnar finns rikligt med ängsnycklar och kärrknipprot trivs också bra. I en liten grop mot norr, där naturreservatet tagit vid, finns ett bestånd av myggnycklar, *Liparis loeselii*, som blommade mycket rikligt just i år. För att ta oss dit fick vi köra med bussen till Hallshuk, eftersom vägen ner till Harudd är för trång. Därifrån hade vi en kort promenad i det lite fuktiga vådret. Ett hundratal myggnycklar väntade på oss i den lilla grusgropen. De kunde bekvämt, utan risk för trampsador, beskådas från grusgropens kanter. Längre in mot strand, på torrare grusvallar, i gles mjölonstallskog, finns bl. a. alpnycklar, *Orchis spitzelii*, men den var nu helt överblommad.

En kvart försenade var vi åter i Visby, där exkursionen avslutades med tack till vår chaufför. Exkursionsledare för dagen var Elsa Bohus Jensen, Jörgen Petersson samt undertecknade

Gun Ingmansson, Bo Göran Johansson.

## Öppet hus sommaren 2001

Vi håller även i år Öppet hus-träffarna med början måndag 18 juni. Alla som har frågor, behöver bestämningshjälp eller bara vill träffa likasinnade är välkomna!

Vi har öppet varannan måndag från kl. 18.30 (udda veckor) fram till och med 13 augusti.

**Adress:** Södra Murgatan 45, Visby

**Vägbeskrivning:** Parkering finns vid Östercentrum och Murgrönan. Gå in på Hansabios gård (ingång från S. Murgatan), genom grind i lågt plank till vänster och sedan dörren i huset på höger sida (samma hus som biografen).

Vi disponerar en stor lokal i bottenplanet och ett mindre rum en trappa upp.

# Innehåll

- 55 Elsa Bohus Jensen: Mykologiveckan år 2000
- 58 Hjalmar Croneborg: Några gotländska svamplokaler, I
- 63 Elsa Bohus Jensen: Några gotländska svamplokaler, II
- 69 Åke Edvinsson och Kerstin Gahne: Några gotländska svamplokaler, III
- 75 Kerstin Gahne: Årets svampfynd
- 76 Per Johansson: Där om vittnar ekarna vid Gandarve
- 81 Stig Högström: Hjorttungan i Ardre
- 84 Jörgen Petersson: Alvarstånds, *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*, på Gotland
- 93 Gun Ingmansson och Bo Göran Johansson: Lilla Orkidéresan 2 juli 2000